

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

**La Carta Africana dels Drets Humans i
dels Pobles:
El reconeixement i l'aplicació dels
drets de les dones africanes**

Autora: Sara Pérez Campillo

Tutora: Lorena Garrido

Assignatura: Filosofia del Dret

Grau: Grau en Dret

Curs: 2015 – 2016

Data: 11/05/2016

Universitat Autònoma de Barcelona

Índex

1. Introducció	3
2. Resum	5
3. L'origen i la regulació dels Drets Humans	6
3.1. Introducció.....	6
3.2. Les generacions de Drets Humans.....	7
3.3. Els sistemes de protecció actuals.....	9
4. El paper de la descolonització en els Drets Humans	11
4.1. Introducció i conceptes.....	11
4.2. La descolonització a l'Àfrica.....	13
5. El feminisme postcolonialista	14
6. Multiculturalisme i gènere en els Drets Humans	18
7. Comparació entre la Declaració Universal dels Drets Humans i la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles	20
7.1. Estructura i contingut de la Declaració Universal dels Drets Humans.....	21
7.2. Estructura i contingut de la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles.	24
8. Comparació entre la Convenció per a l'Eliminació de totes les formes de discriminació contra la Dona i el Protocol de la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles sobre els drets de les dones a l'Àfrica	28
8.1. La CEDAW.....	28
8.2. El Protocol Facultatiu de la CEDAW.....	30
8.3. Estudi i anàlisi del Protocol de la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles sobre els drets de les dones a l'Àfrica.....	31
9. Conclusions	60
10. Abreviatures	62
11. Referències	63
11.1. Bibliografia.....	63
11.2. Webgrafia.....	64
11.3. Textos legislatius.....	69

1. Introducció

Davant l'oportunitat de poder escollir la temàtica del meu Treball de Fi de Grau tenia molt clar que volia tractar una qüestió: els drets de les dones. Però aquesta és una matèria molt àmplia que calia especificar, de manera que volia centrar-me en un col·lectiu concret. Vaig escollir els drets de les dones africanes perquè sempre m'han cridat l'atenció les seves tradicions, però sobretot perquè moltes vegades m'he qüestionat si realment elles pateixen les mateixes discriminacions que les dones europees, si les viuen d'una manera diferent o si estan sotmeses a altres tipus de discriminacions. Des de sempre, s'ha visibilitzat la societat Europea com el model ideal de convivència, igualtat i no discriminació, en relació amb altres països i continents. Però això no és així. De fet, com intentaré mostrar en aquest treball, Europa va ser un continent amb una llarga història de colonitzacions i territoris ocupats, entre ells l'Àfrica. Però, és això un motiu per creure que gaudim de més i millors drets que les dones de països del tercer món?

El present treball consisteix en dues línies principals: la primera, més conceptual, servirà per poder comprendre la comparació legislativa d'ambdós continents. En la segona, em centraré en analitzar els principals textos relatius als drets humans i als drets de les dones, tant d'Europa com d'Àfrica.

La meua principal motivació és poder reflexionar i comparar aspectes d'un sistema jurídic i sociocultural aliè al nostre, i analitzar l'elaboració i el contingut d'un marc legal provinent d'unes tradicions i creences jurídiques diferents, com són les del continent africà.

Pel que fa a la metodologia, en la primera part em dedicaré a cercar i investigar tota la informació que em pugui ser útil per comprendre l'evolució dels drets humans. Això em permetrà veure si realment ambdós continents es troben en posicions iguals i si els sistemes, tant en la seva regulació com en les seves garanties, són similars.

La Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles: El reconeixement i l'aplicació dels drets de les dones africanes

Sara Pérez Campillo

També incorporaré la perspectiva de gènere i la visió des dels feminismes tradicionals i post colonialistes fins als actuals, plasmat en les legislacions tant continentals com universals.

A més, realitzaré un estudi d'articles acadèmics d'algunes juristes, des d'una perspectiva multidisciplinar, incloent-hi l'antropologia i la sociologia.

En la segona part em centraré en l'anàlisi crític de documents de caràcter jurídic. Els principals seran la Declaració Universal dels Drets Humans, la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles, la Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació cap a les dones i el Protocol per la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles sobre els drets de les dones a l'Àfrica.

2. Resum

En general, qualsevol individu que senti a parlar de Drets Humans ho associa amb alguna cosa intocable. Amb uns privilegis o avantatges que se'ns reconeixen pel simple fet d'existir. Sabem que els tenim i que gaudim d'unes garanties que ens protegeixen front qualsevol atac, però a vegades no sabem ni quins són aquests drets. Ni si tots tenim els mateixos, ni si el fet que se'ns reconeguin vol dir també que no se'ns vulnerin.

Europa va assumir un dels papers principals en la colonització d'alguns països, gran part dels territoris africans, que va marcar un abans i un després en la història dels Drets Humans. Probablement va suposar un dels majors atemptats de la història contra la dignitat i integritat de les persones, i més en concret de les dones. Si ja es sentien dominades pel patriarcat, les discriminacions per raó de raça i ètnia ho van multiplicar.

Va ser amb la descolonització quan van revifar moviments ja existents des de feia anys, probablement segles, a Anglaterra, EEUU o Amèrica Llatina. Moviments socials com el feminisme i el multiculturalisme que poc a poc, amb la lluita constant de les dones d'arreu del món, van culminar amb el reconeixement exprés dels seus drets en textos jurídics tant importants com ho són avui en dia la DUDH o la CEDAW.

I a l'Àfrica? Probablement un dels continents on les dones han viscut de més a prop l'androcentrisme, també se'ls han reconegut els seus drets? També gaudeixen de les mateixes garanties o similars?

3. L'origen i la regulació dels Drets Humans

3.1. Introducció

El 10 de desembre de 1948, la ONU va adoptar la DUDH. Va ser després de la Segona Guerra Mundial i de la creació de la ONU quan la comunitat internacional va decidir complementar la Carta de les Nacions Unides amb drets dels éssers humans. Aquest document es va examinar al 1946 per l'Assemblea General, en un primer període de sessions. El va enviar al Consell Econòmic i Social perquè la Comissió dels Drets Humans¹ (actualment el coneixem com a Consell dels Drets Humans) ho analitzés i finalment elaborés un “avantprojecte de la Carta Internacional dels Drets Humans”. El 10 de desembre de 1948 l'Assemblea General va aprovar-lo a través de la resolució 217 A (III)².

Com diu el seu nom, la DUDH és el primer document que internacionalitza els drets humans, ja que tot i haver nascut en el marc de la ONU i en un context històric de postguerres mundials, és aplicable i influeix en molts altres ordenaments jurídics que no formen part d'aquesta organització.³

Els estats són per tant els principals garants dels Drets Humans però alhora són protectors també de la seva sobirania i les seves competències, fet que en ocasions pot causar una violació de determinats drets. La creació de la ONU es va dur a terme amb la finalitat de garantir aquests drets en un procés d'institucionalització que prèviament havia fracassat amb la Societat de les Nacions de 1919.

¹ La Comissió la integraven 18 membres, amb Eleanor Roosevelt com a presidenta, i junt amb Charles Malik i René Cassin, entre altres, el setembre de 1948 van presentar el primer projecte de la DUDH.

² 217 (III). Carta Internacional de los Derechos del Hombre. A. Declaración Universal de los Derechos del Hombre. (183ª sesión plenaria, 10 de diciembre de 1948). Recuperat de [http://www.un.org/es/ga/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/217\(III\)](http://www.un.org/es/ga/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/217(III))

³ I és que la composició de la ONU ha anat creixent de tal manera que de 51 estats que n'eren membres al 1945, actualment ho són 193. Això repercuteix en el reconeixement de la DUDH, juntament amb la sol·licitud que va fer l'Assemblea General als estats membres perquè “*causeessin que es distribuís, exhibís, llegís i s'exposés principalment en escoles i altres institucions d'ensenyament, sense distinció, basant-se en la posició política dels països o territoris*”. Llegir més a: <http://www.humanrights.com/es/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights.html>

Però la ONU es va inspirar en el model d'organització de la Societat de Nacions i a partir de la Carta de les Nacions Unides, va constituir-se com una organització que vetlla pel respecte i garantia dels DDHH.

3.2. Les generacions dels Drets Humans

Els DDHH es conceben com a categories històriques perquè cada un d'ells o de forma conjunta, es configuren en determinats moments depenent del context i amb uns perfils ideològics definits.

Karel Vasak⁴ va proposar una classificació dels DDHH en tres generacions com a una forma d'entendre l'evolució i la construcció positiva d'aquests:

- ❖ La primera generació, referent als drets civils i polítics. El seu origen és en les revolucions del segle XVIII. Front al poder absolut es vol un estat de dret lliberal, on els poders públics no ingereixin en l'esfera privada dels individus i es limitin a respectar i reconèixer aquests drets.
- ❖ La segona generació, que es correspon amb els drets econòmics, socials i culturals. Apareixen amb les lluites socials del segle XIX. En aquest cas sí que es vol una intervenció de l'estat per garantir aquests drets. Es defensa la igualtat formal, material, real i efectiva, de manera que són drets de promoció i participació.
- ❖ La tercera generació, que engloba els drets emergents i col·lectius. Tenen origen en la segona meitat del segle XX, tant per la crisi que pateix l'estat social de dret com per la revolució tecnològica i les transformacions socials. Els drets que proposa es basen en la solidaritat i la col·laboració internacional. Critiquen el colonialisme, l'imperialisme i els sistemes de dominació, i proposen una dinàmica democratitzadora, on les relacions es caracteritzin per ser pacífiques i equitatives.⁵

⁴ Karel Vasak (26 de juny de 1929 – 1 de maig de 2015) va ser un jurista txec que va treballar pel Consell d'Europa abans de ser Secretari General de l'Institut Internacional de Drets Humans d'Estrasburg.

Llegir més a: http://www.un.org/dpi/ngosection/annualconfs/61/bio_karel_vasak.shtml

Cal posar èmfasi en aquesta última generació i en les que podrien venir a continuació perquè estem davant un desenvolupament dels drets civils i polítics i dels drets econòmics, socials i culturals. Per tant, no és que neixin nous drets sinó que es desenvolupen i es protegeixen de manera més específica els que ja existien.

Així doncs, Maria Eugenia Rodríguez Palop argumenta que les generacions de drets poden interpretar-se com a conjunts interdependents d'exigències que es complementen i reforcen les unes amb les altres, el que no implica una substitució d'un catàleg de drets per un altre, sinó que l'aparició de drets com a resposta de situacions històriques suposa la redefinició dels anteriors per adaptar-los a contextos nous en els quals han de ser aplicats.⁶

Centrant-nos amb la temàtica d'aquest treball, un dels drets més rellevants que podríem incloure dins la tercera generació i les pròximes que puguin haver-hi, és el dret de les dones a viure en una societat sense violència. Dret que a dia d'avui es considera pràcticament fonamental a Espanya i Europa per anar vinculat amb el dret a la vida o a la integritat física de les dones.

El Conveni d'Estambul⁷ és el primer tractat vinculant en matèria de violència contra la dona i violència domèstica que reconeix el dret a les dones a viure en una societat sense violència com un dret humà a nivell regional europeu.

⁵ Alguns exemples de drets humans de cada generació serien:

- Dels drets civils i polítics: el dret a la llibertat, a la propietat, a la seguretat, el dret a l'honor, a la llibertat d'expressió o a la intimitat.
- Dels drets econòmics, socials i culturals: el dret a l'educació, al treball, a la cultura, a sindicat-se o el dret a la vaga.
- Dels drets emergents i col·lectius: dret al medi ambient, a l'autodeterminació dels pobles, al desenvolupament, a la fraternitat, drets de les persones grans o drets de les dones.

Llegir més a: De Pisón, José María. (2004) *Constitución y derechos fundamentales*. Recuperat de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=170054>

⁶ Rodríguez Palop, Mª E. (2003) ¿Nuevos derechos a debate? Razones para no resistir. *Anuario de filosofía del derecho*, 227-254.

Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=909373>

⁷ Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra la mujer y la violencia doméstica.

Recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/2014/06/06/pdfs/BOE-A-2014-5947.pdf>

Juntament amb aquest, la Convenció de Belén do Pará⁸ i el Preàmbul del Protocol de la Carta Africana dels Drets de Humans i dels Pobles⁹ conformen un marc de drets humans que, com diu la magistrada Gemma Gallego¹⁰, pretén *fer front de manera eficaç i estratègica qualsevol classe de violència contra la dona [...] que s'ha impregnat a través d'una cultura de tolerància i negació*, provocant així la desigualtat entre homes i dones.

En aquest sentit, cada Estat ha anat desenvolupant un sistema de protecció dels drets humans en general, i dins d'aquests sistemes, determinats textos legals per a drets específics. Cal que primer, però, analitzem quins són aquests sistemes i com estan integrats.

3.3. Els sistemes de protecció actuals

La realitat global és que els éssers humans tenim uns drets, llibertats i valors. Pel gaudi i seguretat jurídica de tot ciutadà, molts estats s'han unit, cooperant i

⁸ La Convenció Interamericana per prevenir, sancionar i eliminar la violència contra la dona neix dels moviments socials de dones de tot el món. Al 1991 es va confirmar que no hi havia textos legals que manifestessin la violència de gènere com un delictes que atemptava als drets humans de les dones. Per aquesta raó, l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar, al 1993, la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra les Dones, que a nivell regional es va adoptar per l'Organització dels Estats Americans com a "Convenció de Belem Do Para".

Llegir més a: Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados,

<http://www.acnur.org/t3/fileadmin/scripts/doc.php?file=t3/fileadmin/Documentos/BDL/2001/0029>

i V. Rodríguez, M. *Sobre la Convención Interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer*. Revista Jurídica de la Universidad de Palermo,

http://www.palermo.edu/derecho/publicaciones/pdfs/revista_juridica/n1N1-Abril1996/011Juridica07.pdf

⁹ El Preàmbul de la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles, també coneguda com a Carta de Banjul, és un document que suposa un gran avanç en la societat africana, en quan protegeix els drets i deures de tots els individus i reconeix, entre moltes altres coses, el compromís dels Estats Africans en l'eliminació del colonialisme i en la discriminació basada en la raça, el grup ètnic, el color, el sexe, la llengua, la religió o les opinions polítiques.

Llegir més a: ACNUR, *Carta Africana sobre los Derechos Humanos y los Pueblos*. <http://www.acnur.org/biblioteca/pdf/1297.pdf?view=1>

I a l'epígraf *Comparació entre la Declaració Universal dels Drets Humans i la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles* del present treball.

¹⁰ Gallego, G. (2015) El Convenio de Estambul. Su incidencia en el sistema español de lucha frente a la violencia contra la mujer. *Revista de jurisprudència (2)*.

Recuperat de http://www.elderecho.com/tribuna/penal/Convenio-Estambul-incidencia-espanol-violencia_11_874180002.html

protegint els valors que consideren superiors. D'aquí neixen els sistemes de protecció de drets humans, que per una banda són:

- El sistema **universal**. El protagonitza la ONU i és un sistema universal perquè abasta tot el planeta. Quasi tots els Estats del món en són membres i el seu objectiu és protegir els drets humans de totes les persones, mantenint la pau, la seguretat i la germanor entre els pobles. D'aquí neix la DUDH.
- Els sistemes **regionals**. Són els sistemes de protecció que existeixen en determinades regions. Entre ells hi ha:
 - L'europèu. Es crea al 1950 amb la constitució del Tribunal d'Estrasburg i recull els seus elements bàsics en el Conveni per a la Protecció dels Drets Fonamentals i les Llibertats Públiques. És signat en el marc del Consell d'Europa, que no és el mateix que el Consell de la Unió Europea ni el Consell Europeu:
 - El **Consell de la Unió Europea** es coneix també com a Consell de Ministres i és l'encarregat de prendre les decisions i coordinar qüestions relatives a la UE: aprova el pressupost general de la UE juntament amb el Parlament, exerceix un poder legislatiu i és l'òrgan decisor principal en el marc de la Unió Europea.
 - El **Consell Europeu** és una institució de la Unió Europea que a diferència de l'anterior, no té funcions legislatives sinó que es reuneix i pren decisions relatives a les polítiques de la Unió Europea.
 - Finalment el **Consell d'Europa**, que és el que ens interessa en aquesta matèria, és un òrgan que no està vinculat a la UE sinó que té caràcter regional internacional. El seu objectiu principal és la defensa dels DDHH i els principis democràtics d'Europa. Està compost per un Comitè de Ministres, l'Assemblea Parlamentària, el Congrés de Poders Locals i Regionals, el TEDH i el Secretari General.

- L'interamericà. Va ser l'Organització d'Estats Americans (OEA) qui al 1969 va començar a redactar la Convenció Americana sobre els Drets Humans, document que entrà en vigor al 1978 però que recull els drets humans d'aquesta regió. Amb ell neix la Comissió Interamericana de Drets Humans i la Cort Interamericana de Drets Humans, ambdues amb l'objectiu de vetllar pel respecte i la no vulneració d'aquests drets.
- L'africà. És el més recent, tenint en compte que fins al 1979 no es va prendre la decisió de redactar un text on es recollissin els drets humans de les persones del continent africà. La Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles, també coneguda com a Carta de Banjul va sorgir sota la Organització per la Unió Africana (OUA) o el que actualment coneixem com a Unió Africana. L'òrgan encarregat de protegir i promoure els DDHH a l'Àfrica és la Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles (CADHP), però posteriorment es va crear la Cort Africana dels Drets Humans i dels Pobles que reforça aquesta tasca dictant decisions vinculants, ordenant l'adopció de mesures provisionals i intentant evitar la vulneració dels DDHH.

4. El paper de la descolonització en els drets humans

4.1. Introducció i conceptes

La descolonització és un terme amb un significat molt clar però una història molt àmplia. Per això en aquest treball tant sols em centraré en una part: la relativa als drets humans, i més concretament els de les dones africanes.

Per definir què és el descolonialisme cal que primer entenguem el concepte de colonialisme. El colonialisme és l'ocupació d'un territori realitzada per una potència internacional, passant a dominar no tant sols el terreny físic sinó també l'econòmic i cultural. En aquest context, ens referim al "*sistema administratiu colonial establert per les metròpolis europees fins a l'època de la independència*

*del segle XIX*¹¹. Generalment aquest concepte neix quan els territoris europeus exercien un control respecte els africans i asiàtics, entre d'altres.

Això significa que hi havia una submissió per part dels territoris colonitzats: qui exercia aquest domini gaudia d'uns recursos externs, explotant a les persones, organitzacions, institucions i polítiques públiques d'aquells Estats que havien sofert la colonització. A l'Àfrica, aquesta situació va durar fins després de la Segona Guerra Mundial, moment en que es van anar independitzant tots els territoris que eren europeus, esdevenint nacions africanes, asiàtiques i americanes.

Per tant, podem definir descolonialisme com el procediment d'alliberació d'una colònia, constituint-se independent i recuperant els seus arrels tant territorials com polítiques, econòmiques i culturals. *“Implica una ruptura amb el sistema de coneixements i sabers occidentals instal·lats en la superioritat lingüística i ètnica en els Estats nacionals mono culturals*¹²”.

Aquesta descolonització va tenir un fort impacte també en els DDHH, ja que va ser a partir d'aquest moment quan es van començar a reconèixer diferents cultures, col·lectius de persones que havien estat marginades, es van començar a crear institucions i, en definitiva, a promoure els principis d'igualtat i no discriminació. És aquí on neix el feminisme postcolonialista: es pretén recuperar les lluites de les dones que s'havien dut a terme abans de la colonització per fer front al patriarcat. Però aquesta és una qüestió que veurem més endavant.

Gran part d'aquest avenç i recuperació o reconeixement de DDHH va ser gràcies a l'Assemblea General de les Nacions Unides, que un any després d'aprovar la

¹¹ Resina de la Fuente, J. (2011). Término: COLONIALISMO. *Diccionario de Derechos Humanos*. 1-7.

Recuperat de http://diccionario.pradpi.org/inicio/index.php/terminos_publico/pdf/43

¹² Defensoría del Pueblo. Estado Plurinacional de Bolivia. *Derechos humanos y descolonización*. 1-5. Recuperat de

<http://www.defensoria.gob.bo/archivos/Derechos%20Humanos%20y%20Descolonización.pdf>

Declaració sobre la Descolonització¹³ al 1960, va establir un Comitè especial (actualment conegut com a **Comitè Especial dels 24**¹⁴ per estar integrat per 24 membres) que examinava la seva aplicació i formulava recomanacions.

4.2. La descolonització a l'Àfrica

Les enormes dimensions d'Àfrica provoquen certa complexitat alhora de definir la descolonització d'aquest continent. La regió del Magreb, Túnez va ser la primera colònia en obtenir la independència l'any 1956. Al mateix any, el Marroc després de greus disturbis amb França, aquesta va haver de cedir i es va declarar autònom. No obstant, a Argèlia va ser més complicat: va esclatar una guerra que va durar 5 anys entre el Front de d'Alliberació Nacional Argelí i l'exèrcit francès, en la qual van morir 25.000 soldats francesos i mig milió d'argelins. Finalment va ser independent gràcies als Acords d'Evian el 1962.

En aquesta dècada van anar aconseguint l'autonomia Estats que pertanyien a l'Àfrica anglòfona i l'Àfrica francòfona. Ghana va ser el primer i el van seguir Zimbabwe, Senegal i el Congo Belga entre d'altres. Aquests estats que es van descolonitzar es van agrupar, constituint així la Organització per la Unitat Africana¹⁵ (OUA) al 1963 per evitar i reaccionar davant les guerres civils conseqüència d'aquesta descolonització.

¹³ Resolució de la Assemblea General 1514 (XV) de 14 de diciembre de 1960. *Declaración sobre la concesión de la independencia a los países y pueblos coloniales*.

Recuperat de [http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/1514\(XV\)](http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/1514(XV))

¹⁴ El Comitè Especial dels 24 va ser establert per L'Assemblea General de les Nacions Unides al 1961, integrant-lo primerament 17 membres, i ampliant-se l'any següent a 24. La seva funció principal era examinar l'aplicació de la Declaració sobre la descolonització i formular recomanacions per a la seva aplicació. Actualment és un òrgan que encara existeix, i que es reuneix un cop a l'any per revisar i actualitzar la llista de territoris de la declaració, per escoltar declaracions de representants i alhora difondre l'opinió pública en suport a la descolonització. *Llegir més a* <http://www.un.org/es/decolonization/specialcommittee.shtml>

¹⁵ L'Organització per a la Unitat Africana (OUA) representa les organitzacions intergovernamentals africanes. Els seus objectius són reforçar la unitat i la solidaritat d'estats africans, coordinar i intensificar la seva col·laboració i esforços i oferir millors condicions de vida als pobles d'Àfrica, entre d'altres. Actualment està composta per 48 Estats i conta amb diversos estatuts orgànics per al seu funcionament. L'activitat principal que realitza és la lluita contra el colonialisme i la solució pacífica de conflictes entre Estats africans.

Llegir més a <http://www.encyclopedia-juridica.biz14.com/d/organizacion-para-la-unidad-africana-oua/organizacion-para-la-unidad-africana-oua.htm>

Finalment al 1970 Portugal va cedir en la colonització d'Angola i Moçambic, i Espanya al status de potència colonitzadora al Sàhara Occidental. No obstant, aquest territori no és autònom segons Nacions Unides¹⁶: és un territori que ocupa i administra el Regne del Marroc però a efectes jurídics, Espanya és encara la potència administradora del Sàhara Occidental.

5. El feminisme postcolonialista

Quan parlem de feminisme, necessàriament parlem de patriarcat; de *la manifestació i institucionalització del domini masculí sobre les dones i els/les nens/es de la família, domini que s'estén a la societat en general. Implica que els homes tenen poder en totes les institucions importants de la societat i que es priva a les dones del seu accés, però no implica que les dones no tinguin cap tipus de poder, ni de drets, influències o recursos*".¹⁷

El feminisme sempre s'ha visibilitzat com una lluita contra el patriarcat per part de la societat europea i americana. Un moviment que sorgeix com una transformació social des de l'inici del model d'Estat Social i Democràtic de Drets configurat en la Revolució Francesa. No obstant, això no vol dir que dones d'altres continents no hagin estat subordinades al patriarcat, ni que no s'hagin mobilitzat per reivindicar els seus drets.

Aquesta visió de que Europa és la pionera en tots els moviments, segons Ochy Curiel, "*evidencia una relació saber-poder i té a veure amb el naixement del sistema del món modern en el moment que Europa es va constituir com a domini sobre la resta del món*"¹⁸.

¹⁶ Naciones Unidas. Comité Especial de los 24. Naciones Unidas y descolonización. Territorios no autónomos. Recuperat de <http://www.un.org/es/decolonization/nonselvgovterritories.shtml>

¹⁷ Lerner, G. (1986) *La creación del patriarcado*. Trad. Tusell, Mónica (1990). Barcelona, Editorial Crítica, 1990.

¹⁸ Curiel Pichardo, Ochy. (2009). *Descolonizando el feminismo: Una perspectiva desde América Latina y el Caribe*. Primer Coloquio Latinoamericano sobre Praxis y Pensamiento Feminista. Recuperat de http://feministas.org/IMG/pdf/Ochy_Curiel.pdf

Pablo de Lora (2006)¹⁹ diu que el feminisme va néixer en dos moments diferenciats: un d'ofenses i un altre de reivindicacions:

- El de les ofenses té origen en el text de Christine de Pizan, *La ciudad de las damas*. A partir d'aquest moment es comença a discutir la dignitat de les dones i com els homes fan ombra al seu talent, a causa del domini que exerceixen en elles en totes les facetes de la seva vida.
- El de les reivindicacions neix abans de la Il·lustració europea: amb Polain de la Barre i la seva obra *De l'égalité des deux sexes* i *Traité de l'éducation des dammes*. Les seguiran la coneguda Olympe de Gouges amb la *Vindication of the Rights of Women* i les teories de John Stuart Mill, entre d'altres. En aquest moment es pretén que es reconeguin a les dones els mateixos drets que gaudeixen els homes: el dret al treball, a l'educació, a la igualtat en el matrimoni i la filiació i en el sufragi actiu i passiu.

Doncs bé, amb la descolonització dels pobles i els territoris que havien estat dominats s'alliberen individus i col·lectius, i un d'ells és el de les dones. I això provoca que al pertànyer a països del tercer món, aquestes no es trobin representades a partir de les seves vivències, com ho són moltes feministes europees, sinó com un objecte en la història del colonialisme. En aquest sentit, *les feministes del primer món situen a les no europees en el "a fora" i no "a partir" de les estructures socials, vistes sempre com a víctimes i no com a agents de la seva pròpia història amb experiències importants de resistències i lluites i teoritzacions.*²⁰

No obstant, Amina Mama (2015)²¹, acadèmica feminista i Nigeriana, diu que segons fonts històriques, *les dones blanques han mirat sempre cap a Àfrica per*

¹⁹ De Lora, Pablo. (2006) *Memoria y frontera. El desafío de los derechos humanos*. Madrid: Alianza Editorial.

²⁰ Curiel, O. "Descolonizando", *cit.*, p. 13.

²¹ Amina Mama (1958) és una acadèmica feminista molt reconeguda al continent africà, especialment des de la publicació de la seva obra més coneguda, *Beyond the Masks: Race, Gender*

trobar alternatives a la seva subordinació [...]. Enviaven antropòlogues al continent africà per trobar sentit a la lluita de les dones, de manera que diu Mama que elles sempre han format part d'una concepció primera del denominat "feminisme occidental", encara que no sempre se'ls hi ha reconegut²².

En aquest sentit Europa, tot i haver estat una gran potència, el masclisme no ha cedit en cap moment. De fet, el domini que va exercir respecte Àfrica i Àsia solia estar representat per homes: en les lluites de soldats, en l'apoderament sobre els recursos, en la riquesa i en el control sobre aquests territoris. Per molt poder que tingués occident, era un poder masculí, androcèntric²³. De fet, Elizabeth Odio Benito²⁴, en una entrevista duta a terme per la revista online *Feminicidio.net*, diu que "*El patriarcat justifica tots els crims de guerra*²⁵".

Per aquest motiu molts parlen de descolonitzar el feminisme, és a dir, alliberar a les dones de les diferents pràctiques i tradicions que s'han practicat fins aleshores.

and Subjectivity (Routledge 1995). Va ser directora de l'African Gender Institute de la Universitat de Ciudad del Cabo i al 2002 va fundar la revista *Feminist Africa*.

²² Mama, Amima., Ogundipe, M. Alloo, F. Meer, F. Imam, A., Jusu-Sheriff, Y. Mukagasana, Y., Traoré, A., Bugul, K., Djebar, A., Dangaremgba, T. (2015) *Africana. Aportaciones para la descolonización del feminismo*. Barcelona: Oozebap.

²³ Per definir el concepte d'androcentrisme, ens em de remetre a les característiques d'aquesta tradició filosòfica:

- a) *Interessada en la persona*
- b) *Preocupada per l'anàlisi del poder, el control i la dominació*
- c) *Capficada en desemmascarar [...] la subordinació i la subalternitat*
- d) *Compromesa amb la identificació de la desigualtat de gènere i dels processos d'homogeneïtzació, essencialització, diferenciació i jerarquització.*

Llegir més a: González Vázquez, Araceli. (2011) Los conceptos de patriarado y androcentrismo en el estudio sociológico y antropológico de las sociedades de mayoría musulmana. *Papers, Revista de Sociología*. Vol.98, Núm. 3. 489-504.

Recuperat de <http://papers.uab.cat/article/view/v98-n3-gonzalez/pdf>

²⁴ Elizabeth Odio Benito (1939) va ser jutgesa de la Cort Penal Internacional durant cinc anys i Segona Vicepresidenta de Costa Rica. Va jutjar els crims de l'antiga Iugoslàvia i va tenir un important paper en la ONU com a Relatora Especial de la Subcomissió de DDHH per a l'eliminació de la discriminació en matèria de religió i creences.

Llegir més a: https://es.wikipedia.org/wiki/Elizabeth_Odio_Benito

²⁵ *Feminicidio.net*. Feminismo jurídico, "*El patriarado justifica todos los crímenes de guerra*". (2004) Entrevista a Elizabeth Odio Benito, por Luisa Capel. Recuperat de: <http://www.feminicidio.net/articulo/el-patriarado-justifica-todos-los-cr%C3%ADmenes-de-guerra>

I això no tant sols en un marc europeu, sinó universal. El que passa que més que de colonialisme, es tracta de patriarcat. O d'ambdues coses.

Per tant la vulneració dels DDHH de les dones no necessàriament ha d'anar lligat al colonialisme i a la consegüent pobresa originada del saqueig i l'obtenció de recursos naturals, sinó que més aviat va lligat al patriarcat, a com fins ara hem educat a la societat i hem crescut des de l'androcentrisme, tant a Europa, com a l'Àfrica i la resta de continents del món. I és que, senyala Alda Facio (1999), *“l'educació ha estat històricament l'instrument del patriarcat destinada a transmetre les idees, valors, conductes i mecanismes que han assegurat la dominació dels homes sobre les dones”*²⁶. I quan ho referim al dret, afegeix l'autora que la llei va prendre des d'un inici la figura masculina, *partint dels seus interessos i preocupacions i com un dels instruments que van utilitzar els homes per imposar el seu domini i definir el ser/què fer amb les dones”*.

Però aleshores, aquesta figura masculina en la qual ens em basat per crear el sistema de drets humans, es refereix a un sector d'individus en concret? És important preguntar-se si a part d'aquesta distinció tant clara que s'ha vist entre homes i dones, també hi ha hagut una diferenciació entre homes i homes. S'ha vist que durant el colonialisme, els homes blancs dominaven als homes negres; el motiu era el color de la pell? O bé hi tenen cabuda altres aspectes com el sexe, l'idioma, l'ètnia o la religió? La pluralitat de cultures ha estat també un element important en la construcció i interpretació del que es considera un dret humà i si existeix alguna discriminació en relació amb aquest: pel que per un conjunt d'individus pot ser acceptable, pels altres és possible que no. Així per exemple, que a Europa els matrimonis poligàmics ens puguin semblar una ofensa cap a la dona i una restricció a la seva llibertat, a l'Àfrica és un dret reconegut als homes, exclusivament, i no implica una restricció per a la dona sinó una manera de conïure i una forma de matrimoni. No es podria per tant equiparar als matrimonis forçats, ja que en aquests casos la dona contrau matrimoni lliure i voluntàriament,

²⁶ Facio. A (1999) *Feminismo, género y patriarcado*. Recuperat de: <http://justiciaygenero.org.mx/wp-content/uploads/2015/04/Feminismo-género-y-patriarcado.-Alda-Facio.pdf>

tant si és la primera dona com la tercera. Són conscients que la poligàmia és un dret pels homes i elles decideixen si estan disposades a acceptar-ho casant-se o no, però el que no fan és prohibir-els-hi a ells.

Així doncs, cal que ens preguntem si el multiculturalisme ha afectat en l'aplicació i l'existència dels drets humans en els homes i sobretot, en les dones, especialment les africanes.

6. Multiculturalisme i gènere en els DDHH

Segons Mary Nash (2001)²⁷, *el multiculturalisme contempla l'existència de la diversitat cultural en la societat. Pretén elaborar polítiques de reconeixement de les seves diverses expressions i establir bases per a la igualtat d'oportunitats.*²⁸

Aquest concepte neix a la segona meitat del segle XX a EEUU, especialment promogut pel moviment afroamericà, com a reconeixement de la diversitat cultural, les diferents creences particulars i atenent a les necessitats derivades de la convivència de ciutadans de diverses procedències en un mateix marc geogràfic.

Podríem situar el multiculturalisme en la Carta de Nacions Unides, en l'art. 1 en el qual diu que un dels seus propòsits és: *“realitzar la cooperació internacional en la solució de problemes internacionals de caràcter econòmic, social, cultural o humanitari, i en el desenvolupament i estímul del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals de tots, sense distincions per motius de raça, sexe, idioma o religió [...]”*.

²⁷ Mary Nash (1947) és una historiadora irlandesa, catedràtica d'Història Contemporània a la Universitat de Barcelona i especialitzada en el feminisme i la història de les dones. És autora de múltiples articles i ha dut a terme investigacions relacionades amb el paper de la dona en tots els àmbits de la vida quotidiana com en la família, el treball o la seva situació durant la Guerra Civil. Llegir més a: [https://es.wikipedia.org/wiki/Mary_Nash_\(historiadora\)](https://es.wikipedia.org/wiki/Mary_Nash_(historiadora))

²⁸ Nash, M., Marre, D. (2001) *Multiculturalismos y género. Un estudio interdisciplinar*.

Cal fer incís en la última frase d'aquest article, ja que a partir d'aquí la ONU pretén, indirectament, que es regulin els drets d'aquests col·lectius més vulnerables: immigrants, dones, persones d'altres països i també amb altres creences. Amb això s'està referint a la sectorialització dels DDHH de la qual parla De Lora: *especificar els drets humans, després d'haver-los declarat* ²⁹. Cita a Antonio Cassese per definir aquest procediment, el qual diu que *consisteix en que, un cop declarats els drets universals (en aquest cas la igualtat) de manera abstracta, es pren consciència de les seves vulneracions específiques (la persistència de la discriminació racial i de gènere, el treball infantil, etc.), o bé de l'existència de categories d'individus que segueixen sent víctimes de pràctiques que atempten contra els seus interessos bàsics.*³⁰

Fruit de la necessitat d'especificar, neixen noves declaracions que promou la mateixa ONU, entre elles la CEDAW, que té com a objectiu eliminar totes les formes de discriminació contra la dona, les quals violen el principi d'igualtat al que ens venim referint.

No obstant, Núria Estrach Mira (2001), llicenciada en Filosofia i professora de la Universitat Autònoma de Barcelona, en un dels seus articles diu que *el problema és com articular la igualtat, com legitimar la mateixa validesa de les diferents maneres de comprendre el món, quan a vegades l'afirmació d'una implica l'anul·lació de l'altre*³¹.

I més complicat és articular aquesta igualtat quan no tant sols em de tenir en compte la procedència cultural, sinó també la del gènere. En aquest sentit, Nash diu que *la invisibilitat de les dones i la falta de reconeixement de la necessitat d'integrar una perspectiva de gènere han marcat la nostra visió del multiculturalisme, reproduint esquemes de subalternitat, falta de subjectivitat*

²⁹ De Lora, P. "Memoria", cit., p. 13.

³⁰ Cassese, A. (1991). *Los derechos humanos en el mundo contemporáneo*. Barcelona: Ariel.

³¹ Mira Estrach, N. (2001). La Máscara del multiculturalismo. *Stripta Nova. Revista de Geografía y Ciencias Sociales*. Recuperat de <http://www.ub.edu/geocrit/sn-94-104.htm>

*femenina i visions culturals estereotipades de diversitat cultural en clau femenina.*³²

L'evolució i el reconeixement de drets s'ha realitzat en el marc universal i regional dels DDHH, però caldria descobrir si més enllà d'aquest reconeixement formal es garanteixen i es gaudeixen de la mateixa manera a l'Àfrica com en la resta de continents.

7. Comparació entre la Declaració Universal dels Drets Humans i la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles

Ja em vist anteriorment que la DUDH és el text que recull els DDHH de totes les persones. Que sigui universal no vol dir que sigui l'únic: Àfrica ha creat un instrument de caràcter regional però amb repercussió internacional, per tal de protegir i promoure els drets humans en aquest continent. És el que es coneix com a Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles³³. També coneguda com a Carta de Banjul, va ser aprovada el 27 de juliol de 1981 durant la XVIII Assemblea dels Caps d'Estat i Govern de la OUA, a Kenya, i va entrar en vigor el 21 d'octubre de 1986.

En el quart paràgraf del preàmbul de la Carta Africana es posa de manifest que una de les finalitats d'aquest text és *eradicar totes les formes de colonialisme a l'Àfrica, coordinar i intensificar la cooperació, enfortir i aconseguir una vida millor per la gent de l'Àfrica i promoure la cooperació internacional tenint degudament en compte la Carta de les Nacions Unides i la Declaració Universal dels Drets Humans.*

Pel contrari, la DUDH, de manera general diu que *l'Assemblea General proclama la present Declaració Universal dels Drets Humans com ideal comú pel que tots els pobles i nacions s'han d'esforçar, amb la finalitat que tant els individus com*

³² Nash, M. Marre, D. (2001) *Multiculturalismos y género. Un estudio interdisciplinar*, cit., p. 22.

³³ Carta Africana de los Derechos Humanos y de los Pueblos.
Recuperat de: <http://www.acnur.org/biblioteca/pdf/1297.pdf?view=1>

*les institucions, inspirant-se constantment en ella, promoguin, mitjançant l'ensenyament i l'educació, el respecte d'aquests drets i llibertats, i assegurin, per mesures progressives de caràcter nacional i internacional, el seu reconeixement i aplicació universals i efectius, tant entre els pobles dels Estats Membres com entre els dels territoris col·locats sota la seva jurisdicció*³⁴.

Cal dir, però, que la CADHP deriva de la DUDH, tant cronològicament com institucionalment, fet que justifica que aquesta última no en mencioni a cap altre, sinó que sigui font per a totes les posteriors legislacions relatives als drets humans. P

7.1. Estructura i contingut de La Declaració Universal dels Drets Humans

En aquest sentit, si la DUDH és un text universal, que reconeix uns drets i llibertats als individus de tot el planeta, podríem pensar que és un text complex, de difícil comprensió i molt més llarg que la resta de documents d'aquesta índole. Però cal desmentir aquesta presumpció, ja que en ell hi trobem trenta articles, els quals reconeixen els drets dels individus, excepte l'article 29 que fa referència als deures respecte la comunitat i l'últim precepte que determina la interpretació que n'han de fer els estats.

En canvi, com veurem posteriorment, la CADHP té també 29 articles però a continuació el segueixen els relatius al sistema de defensa i protecció d'aquests drets reconeguts. El que no implica que no tingui el sistema europeu: simplement, aquestes es recullen en una legislació a part.

³⁴ Declaración Universal de los Derechos Humanos. Recuperat de: <http://dudh.es/>

D'acord amb la classificació de Karel Vasak que em vist anteriorment, en la DUDH hi trobem els següents drets:

Drets individuals de primera generació	Drets col·lectius de segona generació
La llibertat i igualtat en dignitat i drets de tots els éssers humans	Dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques
La no distinció en el gaudi dels drets per raó de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió i condició política, jurídica o internacional, o de qualsevol altre índole, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altre condició.	Dret a participar en el govern del teu país, a accedir a les funcions públiques d'aquest i dret al sufragi universal i igual per vot secret o qualsevol altre procediment que garanteixi la llibertat del vot
Dret a la vida, llibertat i seguretat de la seva persona	Dret a la seguretat social i a obtenir la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals, indispensables per a la seva dignitat i el lliure desenvolupament de la seva persona
Dret a no ser sotmès a esclavitud ni servitud.	Dret al treball, a la lliure elecció, a condicions equitatives i satisfactòries de treball i a la protecció contra l'atur. Igual salari per treball igual. Dret a una remuneració equitativa i satisfactòria que asseguri una existència digne. Dret a fundar sindicats i a sindicar-se
Dret a no ser sotmès a tortures ni penes o tractes cruels, inhumans o degradants	Dret al descans, a la limitació raonable de la duració del treball i a vacances periòdiques remunerades
Dret al reconeixement de la personalitat jurídica	Dret a un nivell de vida adequat que asseguri salut, benestar, alimentació, vestimenta, habitatge, assistència mèdica, serveis socials necessaris. Dret a una assegurança en cas d'atur, malaltia, invalidesa, "viuda" o vellesa. La maternitat i la infància tenen dret a cures i assistència especials
Igualtat davant la llei i dret a igual protecció de la llei (sense distinció)	Dret a l'educació i dret dels pares a escollir el tipus d'educació pels seus fills
Dret a un recurs efectiu que empari a tota persona contra els actes que violin els seus drets fonamentals	Dret a formar part de la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar en el progrés científic i en els seus beneficis. Dret a la protecció dels interessos morals i materials per raó de produccions científiques, literàries o artístiques de qui sigui l'autora
Dret a no ser arbitràriament detingut, pres ni desterrat	Dret a que s'estableixi un ordre social i internacional en el que els drets i llibertats proclamats en aquesta declaració es facin plenament efectius

Dret a ser escoltat públicament i amb justícia per un tribunal independent i imparcial
Dret a la presumpció d'innocència i a no ser condemnat per actes que no van ser delictius en el moment en que es van cometre. Tampoc es podrà imposar la pena més greu que la aplicable al moment de comissió del delictu
Dret a no ser objecte d'ingerències arbitràries ni d'atacs a la seva honra o reputació
Dret a circular lliurement i a escollir residència. Dret a sortir de qualsevol país i a poder tornar al seu país
Dret a buscar asil en cas de persecució i a gaudir d'ell
Dret a una nacionalitat.
Dret a casar-se i a fundar una família a partir de l'edat núbil
Dret a la propietat individual i col·lectiva
Dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió. També a la llibertat de canviar de religió o creença i de manifestar-les
Dret a la llibertat d'opinió i expressió, incloent el dret a no ser molestat a causa de les teves opinions, a investigar i rebre informacions i opinions, i a difondre-les per qualsevol mitjà d'expressió

Com podem veure, l'estructura és molt senzilla, no havent-hi ni tant sols una divisió en títols o capítols dels drets, simplement ordenant-los en una llista. Però cal senyalar que tant sols es poden classificar en drets individuals i col·lectius, és a dir, sense poder parlar dels drets de tercera generació ³⁵.

I és que aquests no han estat positivitzats de la mateixa manera que els drets civils i polítics o els drets econòmics socials i culturals: es consagren com a normes programàtiques. Això provoca que front la vulneració d'aquests drets, no hi hagi la mateixa protecció o garantia com la dels drets de primera i segona generació, perquè no consten com obligacions jurídiques estrictes ni els protocols pel seu

³⁵ Aquests drets que no es recullen podrien ser:

- El dret a la pau
- El dret al medi ambient
- El dret al desenvolupament
- Els drets dels consumidors
- Els drets de les de tercera edat a participar en la vida social
- El dret d'autodeterminació dels pobles
- El dret a una societat multilingüe o multicultural

No obstant, aquest llistat pot ser més ampli o més reduït segons la doctrina. Per exemple, Pérez Luño, a *Las generaciones de derechos humanos*, considera que també cal tenir en compte els drets relatius a la llibertat informàtica.

desenvolupament i seguiment operarién. Cal dir, però, que cada vegada més, doctrina i reiterada jurisprudència els considera drets humans en sí i no com a inclosos dins d'altres drets.

Així és el cas del dret de les dones a viure en una societat sense violència.

7.2. Estructura i contingut de La Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles

Si fem un estudi de la CADHP³⁶, aquesta és molt més extensa: mentre que la DUDH té trenta articles, la CADHP en té seixanta vuit. Això no significa que reconegui més drets, sinó que els classifica i posteriorment regula altres matèries. De fet, la CADHP estableix drets i deures fins a l'art. 29, i a partir de l'art. 30 regula les mesures de salvaguarda. La principal és la creació d'una Comissió, formada per onze membres escollits mitjançant votació secreta per l'Assemblea dels caps d'Estat i del Govern, d'una llista de persones designades pels Estats que signin la Carta.³⁷

A partir de l'art. 45 es tracta sobre el mandat, el procediment de la Comissió i els principis aplicables. Estableix que la Comissió té quatre funcions:

1. Promoure els drets humans i els dels pobles. Com a mesures o instruments per dur-ho a terme diu que es recopilaran documents, s'organitzaran seminaris, es realitzaran estudis, es difondrà informació, etc. I a més es formularan i s'establiran uns principis i normes per tal de resoldre problemes legals relatius a drets humans i dels pobles i a llibertats fonamentals perquè els Governes africans puguin inspirar-se en les seves legislacions.
2. Garantir la protecció dels drets humans i dels pobles en les condicions establertes per la Carta.

³⁶ Acnur; Agència de la ONU para los refugiados. Recuperat de: <http://www.acnur.org/biblioteca/pdf/1297.pdf?view=1>

³⁷ El seu mandat serà de sis anys amb possible reelecció, tot i que quatre dels membres escollits en primera elecció abandonaran el càrrec al cap de dos anys i els altres al cap de tres anys. A més, el secretari general de la OUA nomenarà un secretari de la Comissió i aquesta comissió escollirà un president i un vicepresident amb un mandat de dos anys, susceptible de reelecció. El reglament de la comissió l'elaborarà ella mateixa i el quòrum el constituïran set membres.

3. Interpretar totes les disposicions de la Carta a petició d'un Estat signant, d'una institució de la OUA o d'una organització africana reconeguda per la OUA.
4. Dur a terme qualsevol altre tasca que l'Assemblea de caps d'Estat i de govern li encomani.

Pel que fa al procediment, la Comissió s'encarregarà d'investigar als Estats quan es violin les disposicions de la Carta, sol·licitant-els-hi informació i realitzant finalment un informe amb mesures que l'Estat denunciat haurà d'aplicar.

Els principis aplicables són bàsicament el de publicitat de la Carta, l'aplicació d'altres convenis generals o especials dels estats membres com a mesures subsidiàries, la obligació dels estats membres de presentar un informe sobre mesures legislatives per fer efectius els drets de la CADHP cada dos anys i finalment, com es ratificarà.

Finalitza amb les disposicions generals relatives a com els Estats han d'adoptar la Carta en el moment de la seva entrada en vigor.

En la meua opinió, la CADHP és una barreja entre els drets universals ja reconeguts en la DUDH i els elements i les tradicions africanes. Així per exemple, l'art. 20.2 de la CADHP diu que *Els pobles colonitzats o oprimits tindran dret a alliberar-se de la dominació recorrent a qualsevol mitjà reconegut per la comunitat internacional*. En la DUDH seria impensable un article com aquest perquè, com em vist, Europa era qui dominava el territori Africà.

De fet, Desmond Tutu, Premi Nobel de la Pau al 1984, afirma en el pròleg del llibre *Els drets humans*³⁸ que Sud-àfrica “*ha estat al capdavant de la imaginació dels drets humans per les millors i les pitjors raons*”. Assegura que actualment la seva Constitució és envejable per a tot el món i que tot i haver estat un país boicotejat, el seu progrés ha estat notable.

³⁸ BALL, Olivia i GREADY, Paul. (2006). *Els drets humans*. Trad. SALAS, David. Regne Unit: New Internationalist.

La Carta Africana és de 1982, posterior per tant a la Declaració Universal dels Drets Humans. Probablement la inspiració d'aquesta última hagi estat un dels motius per ser un text més desenvolupat, dividit en:

- Part I, que fa referència als drets i deures. En ella hi trobem:
 - o Capítol I, sobre els drets humans.
 - o Capítol II, sobre els deures.
- Part II, anomenada “mesures de salvaguarda”. Recull:
 - o Capítol I, referent a l'establiment i l'organització de la Comissió Africana dels Drets Humans.
 - o Capítol II, relativa al mandat de la Comissió
 - o Capítol III, sobre el procediment de la Comissió
 - o Capítol IV, que tracta els principis aplicables
- Part III, que estableix les provisions generals, relatives a les tasques del secretari general i la ratificació de la carta per part dels estat.

Per tant tenim una primera part que fa referència als drets humans en sí mateixos, podent-la qualificar com una part més material, mentre que la segona i tercera part es refereix a qüestions formals i organitzatives de la Comissió Africana.

La part relativa als drets humans, que és la que ens interessa, és molt similar a la de la DUDH, recollint pràcticament els mateixos drets que ja s'han citat anteriorment. No obstant, cal tenir en compte algunes qüestions que la fan diferent:

- Es redacta en una època condicionada per la guerra freda, el colonialisme i l'*apartheid*³⁹.
- El paràgraf setè del Preàmbul de la Carta Africana diu que els drets civils i polítics no poden ser separats dels drets econòmics, socials i culturals, ja que la satisfacció d'aquest segon grup garanteix el gaudi dels drets del

³⁹ En idioma afrikáans significa “condició d'estar separats”, i *designa les polítiques racials discriminatòries legalitzades del Govern de Sudàfrica que es van aplicar des de que al 1948 el Partit Nacional va guanyar les eleccions, i fins al 1990.*

Llegir més a: Muy Historia, *¿Qué fue el 'apartheid'?* Recuperat de: <http://www.muyhistoria.es/curiosidades/preguntas-respuestas/que-fue-el-apartheid-861372672812>

primer. Per tant, trenca amb la teoria que em vist de Karel Vasak i les generacions de drets humans, però en canvi està a favor de la que proposa Jaume Saura⁴⁰ de que la ubicació dels DDHH en aquestes categories és tant sols una tècnica legislativa, i que en realitat *els dos tenen un contingut essencial que podria ser exigible sense cap desenvolupament normatiu*.

- Tot i que la carta s'anomena “Dels Drets Humans i dels Pobles”, parla també de deures, a diferència de la Declaració Universal dels Drets Humans on tan sols es reconeixen drets.
- Al punt anterior cal afegir-hi que a més de deures i drets humans, també es refereix als “drets dels pobles”.
- Finalment, estableix que els estats que la signen no podran desestimar les seves obligacions en cas d'emergència: tant sols quan es vulgui protegir els drets d'altres persones i aquesta sigui la única via possible.

En quant als mecanismes de defensa front la possible vulneració d'un dels drets reconeguts en la CADHP, el sistema africà consta de dues institucions principals: La Cort Africana dels Drets Humans i dels Pobles i la Comissió Africana dels Drets Humans i dels Pobles.⁴¹

⁴⁰ Saura, Jaume. *De la exigibilidad jurídica de los Derechos Humanos: especial referencia a los derechos económicos, sociales y culturales (DESC)*. Pag. 4.
<http://www.oda-alc.org/documentos/1366757849.pdf>

⁴¹ Ambdues són competents per interpretar i fer aplicar la CADHP, però la diferència principal radica en les seves funcions.

La Comissió Africana dels DDHH és l'encarregada de vetllar pel compliment dels DDHH i garantir la seva protecció. Per això, quan percep una violació té la potestat de presentar una denúncia front la Cort. No obstant, igual que a Europa, perquè una qüestió d'aquesta matèria pugui arribar a la Cort primer cal esgotar els recursos interns.

En el moment en que la Cort rep una denúncia, ja sigui provinent de la Comissió com d'un Estat part, una organització intergovernamental africana o una ONG amb condició d'observadora front la Comissió, aquesta elaborarà uns informes i estudiarà el cas, fins arribar a concloure si realment es dona o no aquesta violació.

8. Comparació entre la Convenció sobre l'Eliminació de totes les formes de Discriminació contra la Dona i el seu Protocol, i el Protocol de la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles sobre els drets de les dones a l'Àfrica

8.1. CEDAW

La Convenció sobre l'Eliminació de totes les formes de Discriminació contra la Dona (d'ara en endavant CEDAW) es va aprovar per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 18 de desembre de l'any 1979 i va entrar en vigor el 3 de setembre de 1981. El fet que sigui la ONU qui va impulsar-lo, fa que aquest document reculli l'esperit i els objectius que ja trobem en la Carta de les Nacions Unides: el respecte dels drets fonamentals de tots els individus, la igualtat de drets entre dones i homes i la dignitat i valor de la persona humana.

La CEDAW es considera el document més important i ampli ⁴² que posa de manifest totes les esferes en que la dona no es troba en la mateixa situació d'igualtat respecte l'home i tal i com senyala la introducció de la CEDAW, es concentra en tres aspectes referents a la situació de la dona:

- Els drets civils i la seva condició jurídica i social
- La reproducció humana
- Les conseqüències dels factors culturals en les relacions entre els sexes.

La Convenció s'inicia amb el preàmbul, on posa determina els principis i objectius de la ONU ja mencionats i fa referència a la vinculació per part dels estats membres, no tant sols en aquest text sinó en general, a garantir la igualtat efectiva entre dones i homes i al ple gaudi dels seus drets. A més, és conscient de que les dones segueixen sent objecte de discriminacions, que la dona té escassetat

⁴² La CEDAW ha estat ratificada per 187 països, el 96% dels existents, entre ells Espanya, que la va ratificar al 1984. Al 2001 va ratificar el Protocol Facultatiu que permet elevar al Comitè de la CEDAW les denúncies per la violació d'aquesta convenció.

Llegir més a <https://cedawsombraesp.wordpress.com/2013/12/30/que-es-la-cedaw/>

de recursos en situació de pobresa (tant en alimentació, salut, educació i oportunitats) però que no obstant el seu paper és fonamental per al benestar de la família i el desenvolupament de la societat. Per aquests motius, els estats part ratifiquen la convenció amb la finalitat d'abolir totes les formes de discriminació cap a les dones i adoptar les mesures necessàries.

Pel que fa a l'anàlisi dels articles, els primers són més aviat introductoris, on s'inclou la definició de discriminació (art. 1), les obligacions dels estats part (arts. 2, 3 i 4) i les mesures que han de prendre (arts. 4 i 5). L'art. 6 es refereix al maltractament de les dones, l'explotació i la prostitució. És a partir de l'art. 7 on ens introdueix l'aspecte referent als drets civils i la condició jurídica i social de les dones, referint-se al dret de vot i la participació pública, a la oportunitat de representar al govern i organismes internacionals i participar en ells (art. 8), els drets respecte la nacionalitat (art. 9), l'educació (art. 10), el treball i la seguretat social (art. 11), la salut (art. 12) i la vida econòmica i social, reconeixent tant el dret a obtenir prestacions familiars, com préstecs bancaris i crèdits financers, i el dret a participar en activitats d'esbarjo, esport i altres (art. 13). L'art. 14 fa referència a l'entorn rural, fet que ara no creiem tant important però que anteriorment ho era. Es reconeixen els seus drets en un article a part i no dins els arts. 11, 12 i 13, de manera que es pretén el reconeixement del paper de les dones en zones rurals. La capacitat jurídica per signar contractes i administrar els seus béns i el dret a la lliure circulació són objecte de l'art. 15. Finalment, l'art. 16 es refereix a la família, el matrimoni i la descendència, reconeixent els mateixos drets en aquests àmbits tant als homes com a les dones.

Pel que fa a l'aspecte de la reproducció humana, es pot entendre a partir d'algunes expressions en determinats articles. Així per exemple, l'art. 5 parla de que la maternitat s'ha de concebre com una "*funció social*". També l'art. 16 dona a entendre que la cura dels fills és una matèria essencial que no es pot descuidar i que sovint preval per sobre les qüestions matrimonials. L'art. 4 estableix que han d'existir mesures especials per protegir la maternitat i l'art. 12 relatiu al dret a la

salut garanteix l'assistència mèdica en tot el procediment de l'embaràs: abans, durant i després.

Finalment, i com a part més rellevant i en la qual em centraré més a continuació, l'aspecte relatiu a les conseqüències dels factors culturals en les relacions entre els sexes. El trobem en el preàmbul, on diu que cal modificar el paper tradicional de l'home i de la dona en les relacions i no limitar els drets fonamentals de les dones. A més, l'art. 5 estableix l'obligació dels estats a eliminar els estereotips i pràctiques que generen la idea de superioritat o inferioritat vers l'home o la dona i l'art. 10 c) diu que cal modificar el sistema educatiu, els llibres o mètodes d'educació per tal de sensibilitzar i educar a la societat des d'una perspectiva de gènere, on la dona és igual que l'home.

A partir de l'art. 17 i fins l'últim de la CEDAW estem front qüestions formals i mesures per aplicar-la, així com la creació d'un Comitè⁴³, la gestió per part del Secretari General de la ONU i aspectes relatius a les formes d'elecció dels membres, les reunions que es duren a terme, etc.

8.2. Protocol Facultatiu de La CEDAW

El Protocol Facultatiu de la CEDAW⁴⁴ estableix els principals mecanismes de denúncia i investigació front les violacions que pateixin els individus titulars dels

⁴³ *El Comitè per a l'Eliminació de totes les formes de discriminació contra la Dona és un òrgan d'experts independents que supervisa l'aplicació de la CEDAW pels seus estats part. Perquè aquest Comitè pugui tenir coneixement de les vulneracions o la no aplicació d'aquesta, els Estats han de presentar informes que el Comitè examinarà i a continuació, efectuarà recomanacions i observacions a tenir en compte. A més, els particulars poden denunciar les vulneracions dels drets i si el Comitè ho considera oportú, podrà investigar aquell estat en concret, sollicitant-li informació. Per això, serà necessari que l'Estat hagi ratificat el Protocol Facultatiu de la Convenció.*

Llegir més a

<http://www.derechoshumanos.net/ONU/ComiteEliminacionDiscriminacionContraMujer-CEDAW.htm>

⁴⁴ *Al 1991, durant una reunió d'especialistes convocada per la Divisió para el Adelanto de la Mujer de la ONU, es va recomanar que la ONU considerés la possibilitat de crear un protocol facultatiu de la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les formes de Discriminació contra la Dona. Es va iniciar així un llarg camí cap a la creació d'un instrument formal, separat de la CEDAW, que introduiria un procediment de recepció de comunicacions i, possiblement també, un procediment d'investigació de conformitat amb les normes de la mateixa CEDAW.*

Llegir més a: <http://www.lugardemujer.org.ar/pdf/convencion%20CEDAW.pdf>

drets que es reconeixen en la CEDAW. En aquest cas ens referim, més concretament, als de les dones.

Existeixen mecanismes internacionals que implementen la CEDAW en els Estats que l'han ratificada, però aquests són insuficients. No s'ha creat, en el marc d'actuació de la ONU, cap procediment específic per a la vulneració dels drets de les dones de manera individual. D'aquesta manera, el Protocol Facultatiu vol establir unes pautes d'interpretació i aplicació de la Convenció i alhora, que el Comitè de la CEDAW pugui revisar les pràctiques dels Estats part, les seves lleis i la situació de la dona en cada un d'ells, per comprovar que s'està complint amb el text al qual s'han adherit, o de no ser així, actuar per solucionar els conflictes que de tal incompliment es derivin.

Algunes de les investigacions dutes a terme han tingut relació amb qüestions com la violència domèstica, les desigualtats en àmbits com l'educació o els permisos de maternitat, entre d'altres.

A diferència del Protocol dels drets de les dones a l'Àfrica que veurem a continuació, s'estableix un articulat basat en les tasques que ha d'assolir el Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació contra la Dona. En canvi, en l'Àfrica, hi trobem una primera part en la qual es recullen tots els drets que se'ls reconeixen a les dones africanes i a continuació els mecanismes de protecció i denúncia davant atacs i violacions d'aquests drets.

8.3. Estudi i anàlisi del Protocol de La Carta Africana dels DDHH i dels Pobles sobre els Drets de Les Dones a L'Àfrica

Pel desenvolupament de la CADHP, s'estableix el Protocol de la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles sobre els drets de les dones a l'Àfrica⁴⁵. S'aprova anys més tard que la CEDAW, l'11 de juliol de 2003, i no entra en vigor fins el 25 de novembre de 2005. Es considera un text molt important pels països africans no

⁴⁵ African Commission of Human and Peoples' Rights. Recuperat de: http://www.achpr.org/files/instruments/women-protocol/achpr_instr_proto_women_eng.pdf

tant sols per la promoció dels drets que ja es reconeixien en la Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles, sinó per la creació de nous drets per a les dones africanes.

En el preàmbul es consideren diferents articles de la Carta Africana que es referien al principi de no discriminació, a la eliminació de tota discriminació cap a les dones i al reconeixement regional i internacional dels drets humans i dels instruments per a l'aplicació de la Carta Africana. A més, s'afirma que per a l'elaboració d'aquest protocol s'ha tingut en compte la CEDAW, entre altres textos provinents de Nacions Unides i de la Unió Africana. També, com en el preàmbul de la CEDAW, es reconeix que a l'Àfrica segueixen havent-hi víctimes de discriminació i pràctiques perjudicials cap a les dones però alhora es considera el paper importantíssim de les dones per mantenir els valors africans, basats en els principis d'igualtat, pau, llibertat, dignitat, solidaritat i democràcia.

Igual que en la CEDAW, trobem uns primers articles introductoris, definint alguns conceptes tant de textos africans com de discriminació i pràctiques perjudicials, inclús diu el concepte de dona: "*persona de gènere femení, incloent les noies*" (art. 1). El segon article recull els objectius en l'eliminació de la discriminació cap a les dones i és a partir de l'art. 3 quan ens introdueix en els seus drets. Em crida l'atenció que no tots els preceptes comencin amb la frase "*els estats part...*", ja que en la CEDAW tots introdueixen els drets de les dones d'aquesta manera.

Com que el Protocol sobre els Drets de les Dones a l'Àfrica es mostra més concret, no em limitaré tant sols a citar els seus drets sinó a estudiar-los de manera esquemàtica:

Art. 3. Dret a la dignitat ⁴⁶

Reconeix el dret a la dignitat de totes les dones, al respecte com a persona i al lliure desenvolupament de la seva personalitat. A més, obliga als estats a adoptar les mesures adients per prohibir l'explotació i els tractes degradants cap a les dones i a protegir-les de qualsevol forma de violència, en particular de la violència sexual i verbal.

Això pot resultar curiós, ja que no considera tant important la violència física, la qual probablement en l'àmbit europeu es dona amb més freqüència.

Cal destacar també que la CEDAW no parla de violència verbal, tant sols diu de forma general "totes les formes de maltractament".

⁴⁶ 1. *Every woman shall have the right to dignity inherent in a human being and to the recognition and protection of her human and legal rights.*

2. *Every woman shall have the right to respect as a person and to the free development of her personality.*

3. *States Parties shall adopt and implement appropriate measures to prohibit any exploitation or degradation of women.*

4. *States Parties shall adopt and implement appropriate measures to ensure the protection of every woman's right to respect for her dignity and protection of women from all forms of violence, particularly sexual and verbal violence.*

Art. 4. Els drets a la vida, a la integritat i a la seguretat de la persona⁴⁷

Totes les dones han de ser respectades en la seva vida, integritat i seguretat de la seva persona. Prohibeix totes les formes d'explotació i els tractes i càstigs cruels, inhumans o degradants. Els Estats han de prendre mesures efectives per prohibir totes les formes de violència contra la dona, incloent el sexe no desitjat o forçat, ja sigui en espais públics o privats.

També hauran d'adoptar tot tipus de mesures (legislatives, administratives, socials i econòmiques) per assegurar la prevenció, el càstig i l'eradicació de totes les formes de violència contra les dones, identificar les causes i conseqüències que la provoquen, promoure l'educació en la pau i en els mitjans de comunicació per eradicar els elements tradicionals i culturals respecte creences, pràctiques i estereotips que toleren la violència cap a les dones, castigar els qui promouen la violència cap a les dones i implementar programes de rehabilitació per a les dones

⁴⁷ 1. *Every woman shall be entitled to respect for her life and the integrity and security of her person. All forms of exploitation, cruel, inhuman or degrading punishment and treatment shall be prohibited.*

2. *States Parties shall take appropriate and effective measures to:*

- a) Enact and enforce laws to prohibit all forms of violence against women including unwanted or forced sex whether the violence takes place in private or public;*
- b) Adopt such other legislative, administrative, social and economic measures as may be necessary to ensure the prevention, punishment and eradication of all forms of violence against women;*
- c) Identify the causes and consequences of violence against women and take appropriate measures to prevent and eliminate such violence;*
- d) Actively promote peace education through curricula and social communication in order to eradicate elements in traditional and cultural beliefs, practices and stereotypes which legitimize and exacerbate the persistence and tolerance of violence against women;*
- e) Punish the perpetrators of violence against women and implement programmes for the rehabilitation of women victims;*
- f) Establish mechanisms and accessible services for effective information, rehabilitation and reparation for victims of violence against women;*
- g) Prevent and condemn trafficking in women, prosecute the perpetrators of such trafficking and protect those women most at risk;*
- h) Prohibit all medical or scientific experiments on women without their informed consent;*
- i) Provide adequate budgetary and other resources for the implementation and monitoring of actions aimed at preventing and eradicating violence against women;*
- j) Ensure that, in those countries where the death penalty still exists, not to carry out death sentences on pregnant or nursing women;*
- k) Ensure that women and men enjoy equal rights in terms of access to refugee status determination procedures and that women refugees are accorded the full protection and benefits guaranteed under international refugee law, including their own identity and other documents.*

víctimes, establir mecanismes i serveis accessibles per una informació efectiva, rehabilitació i reparació de les víctimes, prevenir i condemnar el tràfic de dones i protegir-les dels riscos, incloent:

- La prohibició d'experiments mèdics i científics en dones sense el seu consentiment.
- Proporcionar un pressupost adequat i altres formes que permetin implementar i monitoritzar accions per prevenir i eradicar la violència cap a les dones.
- Assegurar que en els països on existeix la pena de mort, aquesta no afecti a dones embarassades ni a dones en període de lactància.
- Assegurar que les dones i els homes gaudeixen dels mateixos drets en termes d'accés a la condició de refugiats i que se'ls concedeixi els mateixos beneficis i protecció garantits pel dret internacional dels refugiats, incloent la seva identitat i documents.

No tant sols parla d'explotació i mals tractes com en la CEDAW, sinó també de càstigs. A més, la CEDAW parlava de prostitució mentre que aquí es refereix a sexe forçat o no desitjat en espais públics o privats. Per tant, podem dir que amplia el concepte de violència sexual. A més, cada cop que vol prohibir la violència cap a les dones es refereix al terme "castigar", el que dóna a pensar que probablement el dret penal també s'aplica de manera diferent en els Estats Africans, tenint en compte que a Espanya no es vol veure una pena com un càstig.

Una altra gran diferència és la menció al tràfic de dones, parlant d'una matèria que no especifica la CEDAW com són els experiments mèdics i científics sense consentiment. La raó d'incloure aquesta prohibició és per les tradicionals experimentacions que s'havien dut a terme amb els cossos de dones africanes esclaves. I és que EEUU va realitzar grans investigacions i estudis científics per desenvolupar vacunes i medicaments a Uganda o Nigèria, entre altres països africans, aprofitant-se de la fragilitat de les lleis en aquella època.⁴⁸

⁴⁸ Llegir més a Biblioteca Pleyades, *Experimentos Médicos en Seres Humanos... en Los estados Unidos*. Recuperat de:

http://www.bibliotecapleyades.net/ciencia/ciencia_industryweapons178.htm

Cal remarcar també la menció a la pena de mort, prohibida en tots els estats membres de la ONU i per tant els que han signat la CEDAW. En aquest cas, consenteix que els qui encara la practiquen ho segueixin fent, tot i que prohibeix que afecti a dones embarassades i a dones en període de lactància. Finalment parla també de la igualtat en quan als drets dels refugiats, tema que tampoc tracta la CEDAW.

Art. 5. Eliminació de totes les pràctiques perjudicials⁴⁹

L'article que els Estats han de prohibir i condemnar totes les pràctiques perjudicials que afectin negativament als drets de les dones i que siguin contràries als estàndards internacionals. Per eliminar aquestes pràctiques diu que els estats han de prendre mesures com:

- Crear consciència pública en tots els sectors de la societat, informant i educant formal i informalment amb diferents programes.
- Prohibir i sancionar totes les formes de mutilació genital femenina, la escarificació, medicalització i pre-medicalització de la mutilació genital femenina per eradicar-la.
- Donar el suport necessari a les víctimes de les pràctiques perjudicials amb serveis bàsics com la salut, suport judicial, emocional i psicològic i també preparant-les per ser autosuficients.

⁴⁹ *States Parties shall prohibit and condemn all forms of harmful practices, which negatively affect the human rights of women, and which are contrary to recognized international standards. States Parties shall take all necessary legislative and other measures to eliminate such practices, including:*

a) Creation of public awareness in all sectors of society regarding harmful practices through information, formal and informal education and outreach programs;

b) Prohibition, through legislative measures backed by sanctions, of all forms of female genital mutilation, scarification, medicalization and para-medicalisation of female genital mutilation and all other practices in order to eradicate them;

c) Provision of necessary support to victims of harmful practices through basic services such as health services, legal and judicial support, emotional and psychological counseling as well as vocational training to make them self-supporting;

d) Protection of women who are at risk of being subjected to harmful practices or all other forms of violence, abuse and intolerance.

- Protegir a les dones dels riscos de ser subjectes a pràctiques perjudicials o altres formes de violència, abús o intolerància.

Cal dir que em d'entendre per a pràctiques perjudicials actes o costums propis d'una cultura que es duen a terme com a manifestació d'aquesta, però que realment està perjudicant a un individu o a un conjunt. Com s'ha vist, la mutilació genital femenina és una pràctica perjudicial, però també ho serien els matrimonis forçats o l'assetjament sexual.

Anteriorment, la denominació completa era "pràctiques culturals perjudicials". No obstant, es va entendre per la ONU i alguns comitès com el Comitè Interàfrica sobre Pràctiques Tradicionals que Afecten a la Salut de les Dones i els Nens a l'Àfrica (IAC) que calia desvincular la cultura d'aquests fets. Una de les manifestacions que ho prova va ser la següent:

*"Es inadmissible que la comunidad internacional persista en una actitud pasiva (con respecto a las prácticas tradicionales nocivas) en el nombre de una visión distorsionada del multiculturalismo. Los comportamientos y valores culturales de los seres humanos, no importa cuán carentes de sentido o destructivos puedan parecer a otras personas desde el punto de vista personal y cultural, tienen un significado y cumplen una función para quienes los practican. Aun así, la cultura no es estática sino que se halla en flujo constante, adaptándose y reformándose. La gente modificará su comportamiento cuando entienda los peligros y la indignidad de las prácticas nocivas, y cuando se percate de que es posible renunciar a dichas prácticas sin perder aspectos valiosos de su cultura."*⁵⁰

Per evitar i reparar aquestes pràctiques el protocol proposa que s'estableixin serveis bàsics, però em sorprèn que una d'elles sigui l'autoajuda o autosuficiència,

⁵⁰ Organització Mundial de la Salut, 1996. *Female Genital Mutilation: A Joint WHO/UNICEF/UNFPA Statement*. Recuperat de:

<http://www.advocatesforyouth.org/publications/publications-a-z/523-renunciar-a-las-procticas-nocivas-no-a-la-cultura>

Llegir més a: <http://www.advocatesforyouth.org/publications/publications-a-z/523-renunciar-a-las-procticas-nocivas-no-a-la-cultura>

ja que em semblava un concepte més propi de llenguatge col·loquial en situacions d'evitar la victimització o el sentiment d'inferioritat d'una dona. Vist en aquest context, entenc l'autosuficiència com l'apoderament de les dones, el fet de no necessitar el consentiment de ningú per fer o deixar de fer alguna cosa, per decidir sobre la seva persona i els seus drets perquè cap pràctica perjudicial pugui afectar-les.

Art. 6. Matrimoni ⁵¹

Dones i homes gaudiran dels mateixos drets respecte el matrimoni: no es permetrà el matrimoni sense el lliure consentiment d'ambdues parts, l'edat mínima per casar-se serà els 18 anys, la monogàmia és la forma preferida de contraure matrimoni i els drets de les dones seran protegits i promoguts en aquesta forma i també en la poligàmia, el matrimoni es registrarà segons les lleis nacionals, en l'ordre que pertoqui, l'home i la dona acordaran mútuament el règim de matrimoni, el lloc i la residència. A més, diu que la dona casada tindrà dret a mantenir el seu cognom, utilitzant-lo com vulgui, junt o separat amb el cognom del seu marit, també tindrà dret a mantenir la seva nacionalitat o adquirir la

⁵¹ *States Parties shall ensure that women and men enjoy equal rights and are regarded as equal partners in marriage. They shall enact appropriate national legislative measures to guarantee that:*

- a) No marriage shall take place without the free and full consent of both parties;*
- b) The minimum age of marriage for women shall be 18 years;*
- c) Monogamy is encouraged as the preferred form of marriage and that the rights of women in marriage and family, including in polygamous marital relationships are promoted and protected;*
- d) Every marriage shall be recorded in writing and registered in accordance with national laws, in order to be legally recognized;*
- e) The husband and wife shall, by mutual agreement, choose their matrimonial regime and place of residence;*
- f) A married woman shall have the right to retain her maiden name, to use it as she pleases,*
- g) A woman shall have the right to retain her nationality or to acquire the nationality of her husband;*
- h) A woman and a man shall have equal rights, with respect to the nationality of their children except where this is contrary to a provision in national legislation or is contrary to national security interests;*
- i) A woman and a man shall jointly contribute to safeguarding the interests of the family, protecting and educating their children;*
- j) During her marriage, a woman shall have the right to acquire her own property and to administer and manage it freely.*

nacionalitat del seu marit. Pel que fa als fills i la família, diu que la dona i l'home tindran els mateixos drets en el respecte de la nacionalitat del seu fill excepte quan prevalgui l'interès general o la legislació nacional. També promou la conjunta contribució en la salvaguarda dels interessos familiars, protegint i educant els fills i finalment concedeix a la dona el dret a adquirir i administrar lliurement, durant el matrimoni, la seva propietat.

Aquest article té similituds amb l'art. 16 de la CEDAW⁵², ja que ambdós reconeixen el lliure consentiment en el matrimoni, el dret a escollir el cognom, la conjunta contribució en els interessos familiars i en l'educació dels fills i finalment en l'administració i adquisició del patrimoni per part de la dona. Com a diferències, la primera d'elles és que a l'Àfrica no seran vàlids els matrimonis entre menors de 18 anys, mentre que a la majoria d'Estats europeus, així com a Espanya, l'edat legal mínima per casar-se és als 16 anys. No obstant, cal posar en dubte si realment es compleix aquest article, ja que en molts països, tant africans com europeus, existeixen els matrimonis forçats en els quals nenes menors de 18 i

⁵² Art. 16. CEDAW I. *Los Estados Partes adoptarán todas las medidas adecuadas para eliminar la discriminación contra la mujer en todos los asuntos relacionados con el matrimonio y las relaciones familiares y, en particular, asegurarán, en condiciones de igualdad entre hombres y mujeres:*

- a. *El mismo derecho para contraer matrimonio;*
 - b. *El mismo derecho para elegir libremente cónyuge y contraer matrimonio sólo por su libre albedrío y su pleno consentimiento;*
 - c. *Los mismos derechos y responsabilidades durante el matrimonio y con ocasión de su disolución;*
 - d. *Los mismos derechos y responsabilidades como progenitores, cualquiera que sea su estado civil, en materias relacionadas con sus hijos; en todos los casos, los intereses de los hijos serán la consideración primordial;*
 - e. *Los mismos derechos a decidir libre y responsablemente el número de sus hijos y el intervalo entre los nacimientos y a tener acceso la información, la educación y los medios que les permitan ejercer estos derechos;*
 - f. *Los mismos derechos y responsabilidades respecto de la tutela, curatela, custodia y adopción de los hijos, o instituciones análogas cuando quiera que estos conceptos existan en la legislación nacional; en todos los casos, los intereses de los hijos serán la consideración primordial;*
 - g. *Los mismos derechos personales como marido y mujer, entre ellos el derecho a elegir apellido, profesión y ocupación;*
 - h. *Los mismos derechos a cada uno de los cónyuges en materia de propiedad, compras, gestión, administración, goce y disposición de los bienes, tanto a título gratuito como oneroso.*
2. *No tendrán ningún efecto jurídico los esponsales y el matrimonio de niños y se adoptarán todas las medidas necesarias, incluso de carácter legislativo, para fijar una edad mínima para la celebración del matrimonio y hacer obligatoria la inscripción del matrimonio en un registro oficial.*

inclús de 16 anys estan obligades a casar-se amb algun membre de la família o bé amb una persona que, per decisió aliena a la seva voluntat, vol contraure matrimoni amb ella per obtenir algun tipus de benefici.

En segon lloc, diu que les dones tindran els mateixos drets que els homes en la monogàmia i en la poligàmia. Això em crida molt l'atenció perquè, primera, no prohibeix la poligàmia, i segona, reconeix i promou els drets de les dones en aquesta forma de matrimoni però en canvi, les dones africanes no es casen amb diversos homes sinó que és al revés. Per tant, es reconeix un dret que no s'aplica.

En tercer lloc, si bé és cert que la dona podrà mantenir el seu cognom, diu que també tindrà el del seu marit. Una quarta i última qüestió és que tot i tenir els mateixos drets respecte la nacionalitat dels fills, en determinades ocasions l'estat pot decidir sobre aquesta, ja que es refereix a l'interès general.

Art. 7. Separació, divorci i anul·lació del matrimoni⁵³

Dones i homes tindran els mateixos drets respecte la separació, el divorci i l'anul·lació del matrimoni pel que fa a l'ordre judicial, a drets recíprocs i responsabilitats respecte els fills, prevalent els interessos dels fills, i també tindran dret a la distribució equitativa de la propietat conjunta derivada del matrimoni.

En aquesta matèria la regulació és pràcticament idèntica a la CEDAW. No obstant, cal tenir en compte que en molts països del continent africà existeix una tradició que no és freqüent a Europa: el dot. El dot és l'acte definitiu de

⁵³ *States Parties shall enact appropriate legislation to ensure that women and men enjoy the same rights in case of separation, divorce or annulment of marriage. In this regard, they shall ensure that:*

- a) Separation, divorce or annulment of a marriage shall be effected by judicial order;*
- b) Women and men shall have the same rights to seek separation, divorce or annulment of a marriage;*
- c) In case of separation, divorce or annulment of marriage, women and men shall have reciprocal rights and responsibilities towards their children. In any case, the interests of the children shall be given paramount importance;*
- d) In case of separation, divorce or annulment of marriage, women and men shall have the right to an equitable sharing of the joint property deriving from the marriage.*

compromís del matrimoni que estableixen els pares o caps de família del nuvi amb el pare i el tiet de la núvia. Pot consistir en diners o en objectes, fins i tot en terres o bestiar. Aquesta tradició és tant real que fins i tot en alguns països, el mateix Estat ha establert unes quanties per no abusar de la dot.

La dot es relaciona amb els drets de la dona ja que s'entén que es realitza per a compensar a la família de la núvia la seva pèrdua, ja que a partir del matrimoni ella començarà a pertànyer al seu marit. Pel contrari: en cas de separació, divorci o anul·lació del matrimoni la família de la núvia estarà obligada a retornar la dot, ja que recuperaran a la dona. Això pot ser un element limitant a l'hora de decidir divorciar-se, ja que en el matrimoni no tant sols hi estan implicats els cònjuges: també la família.

Per aquest motiu, tot i que el mateix article no ho senyali expressament, podríem parlar del reconeixement del dret de la dona a no sentir-se com un objecte en cas de consumir el matrimoni. No obstant, el dot és un costum que en molts països africans té força de llei, per aquest motiu el present Protocol no el prohibeix.

Art. 8. Accés a la Justícia i Igual Protecció Davant la Llei ⁵⁴

Aquest article tracta el dret a la tutela judicial efectiva per igual: les dones i els homes tindran la mateixa protecció davant la llei i els Estats hauran de prendre les mesures per assegurar l'accés efectiu de les dones als serveis judicials, incloent assistència jurídica. A més, estableix l'article que els Estats hauran d'establir una

⁵⁴ *Women and men are equal before the law and shall have the right to equal protection and benefit of the law. States Parties shall take all appropriate measures to ensure:*

- a) Effective access by women to judicial and legal services, including legal aid;*
- b) Support to local, national, regional and continental initiatives directed at providing women access to legal services, including legal aid;*
- c) The establishment of adequate educational and other appropriate structures with particular attention to women and to sensitise everyone to the rights of women;*
- d) That law enforcement organs at all levels are equipped to effectively interpret and enforce gender equality rights;*
- e) That women are represented equally in the judiciary and law enforcement organs;*
- f) Reform of existing discriminatory laws and practices in order to promote and protect the rights of women.*

educació i altres estructures adequades que sensibilitzin a tothom dels drets de les dones.

L'art. 15 de la CEDAW reconeix la capacitat jurídica de les dones però no ho fa de manera tant específica. En aquest text en canvi es regula la igualtat entre homes i dones en tots els aspectes judicials i d'accés a la justícia.

Art. 9. Dret a la Participació en el Procés Polític i de Presa de Decisions⁵⁵

Els Estats han de promoure la participació equitativa de dones i homes en el govern i la vida política i han d'assegurar que les dones participaran sense cap discriminació en les eleccions, que les dones estaran representades en els mateixos nivells que els homes en els processos electorals i que les dones estaran en condicions d'igualtat amb els homes en els programes de desenvolupament i les polítiques d'implementació. Finalment els Estats han d'assegurar-se que augmenti i sigui efectiva la representació i participació de les dones en tots els nivells de presa de decisions.

En aquesta matèria també és més específic el Protocol sobre els Drets de les Dones de l'Àfrica que la CEDAW, ja que aquesta última en l'art. 8 es limita a garantir la igualtat en la participació i representació del govern. Probablement sigui perquè a Europa actualment està més implementat el fet que les dones participin igualment en la política, mentre que a l'Àfrica, tot i que cada vegada va més *in crescendo*, encara preval la masculinitat en els alts càrrecs.

⁵⁵ 1. *States Parties shall take specific positive action to promote participative governance and the equal participation of women in the political life of their countries through affirmative action, enabling national legislation and other measures to ensure that:*

- a) Women participate without any discrimination in all elections;*
- b) Women are represented equally at all levels with men in all electoral processes;*
- c) Women are equal partners with men at all levels of development and implementation of State policies and development programmes,*

2. *States Parties shall ensure increased and effective representation and participation of women at all levels of decision-making.*

Art. 10. El dret a la pau ⁵⁶

Les dones tenen el dret a una existència pacífica i el dret a participar en la promoció del manteniment de la pau. L'estat haurà d'aplicar mesures que augmentin la participació de les dones en programes d'educació per la pau, a estructures i procediments de prevenció de conflictes, gestió i solució a nivell local, nacional, regional, continental i internacional. Afegeix que els estats hauran de prendre mesures necessàries per reduir l'expedició militar a favor d'invertir en el desenvolupament en general i a la promoció de les dones en particular.

En la CEDAW no es reconeix el dret a una existència pacífica per part de les dones en un precepte concret, sinó que es considera un dels principis fonamentals de la ONU. Tampoc fa referència a reduir costos militars per invertir en promoció de les dones, el que em sembla un reconeixement increïble i una forta valoració de la dona, ja que s'està renunciant a un servei per guanyar en un altre: en la formació i promoció de les dones.

⁵⁶ 1. *Women have the right to a peaceful existence and the right to participate in the promotion and maintenance of peace.*

2. *States Parties shall take all appropriate measures to ensure the increased participation of women:*

- a) In programmes of education for peace and a culture of peace;*
- b) In the structures and processes for conflict prevention, management and resolution at local, national, regional, continental and international levels;*
- c) In the local, national, regional, continental and international decision making structures to ensure physical, psychological, social and legal protection of asylum seekers, refugees, returnees and displaced persons, in particular women;*
- d) In all levels of the structures established for the management of camps and settlements for asylum seekers, refugees, returnees and displaced persons, in particular, women;*
- e) in all aspects of planning, formulation and implementation of post-conflict reconstruction and rehabilitation.*

3. *States Parties shall take the necessary measures to reduce military expenditure significantly in favour of spending on social development in general, and the promotion of women in particular.*

Art. 11. Protecció de les dones en els Conflictes Armats ⁵⁷

Els Estats han de respectar i assegurar el respecte de les normes internacionals de drets humans aplicables en els conflictes armats i en les situacions que afectin a la població, concretament a les dones. També els estats han de protegir els civils incloses les dones en els conflictes armats i en cas d'atacs i en el tercer apartat assegura la protecció d'asil de les dones, els refugiats, els repatriats i les persones discapacitades, contra totes les formes de violència, violació i altres formes d'explotació sexual. A més els actes s'hauran de considerar crims de guerra, genocidis i/o crims contra la humanitat. Finalment protegeix als nens, més concretament a les nenes menors de 18 anys perquè no siguin part de les hostilitats ni siguin reclutats com a soldats.

Aquesta matèria no apareix en la CEDAW i penso que té una importància rellevant el fet que nens i en especial nenes no puguin ser reclutats com a soldats/des. I és que alguns països com Sudán, Somalia, Sierra Leone o Uganda són escenaris bèl·lics en els quals els nens i nenes s'utilitzen com a soldats.

Al 1989 es va aprovar la Convenció sobre els Drets del Nen, en la qual s'establia que l'edat mínima per la participació dels nens en conflictes armats era els 15 anys. Això va crear una immensa polèmica entre Estats i organitzacions, ja que per alguns era una absoluta vulneració del principi de l'interès superior del menor. Així per exemple, Unicef, Acnur o Amnistia Internacional van sol·licitar que l'edat mínima fos els 18 anys, i països com Suïssa, Uruguay, Suècia o Etiopía es van oposar a qualsevol tipus de participació.

⁵⁷ 1. *States Parties undertake to respect and ensure respect for the rules of international humanitarian law applicable in armed conflict situations, which affect the population, particularly women.*

2. *States Parties shall, in accordance with the obligations incumbent upon them under international humanitarian law, protect civilians including women, irrespective of the population to which they belong, in the event of armed conflict.*

3. *States Parties undertake to protect asylum seeking women, refugees, returnees and internally displaced persons, against all forms of violence, rape and other forms of sexual exploitation, and to ensure that such acts are considered war crimes, genocide and/or crimes against humanity and that their perpetrators are brought to justice before a competent criminal jurisdiction.*

4. *States Parties shall take all necessary measures to ensure that no child, especially girls under 18 years of age, take a direct part in hostilities and that no child is recruited as a soldier.*

Pel contrari, EEUU, Israel, Pakistan, Gran Bretanya o Kuwait van discrepar en l'elevació de l'edat mínima als 18 anys. Però el 25 de maig del 2000, l'Assemblea General de la ONU va aprovar mitjançant la resolució 54/263 el Protocol Facultatiu que elevava l'edat als 18 anys.

Art. 12. Dret a l'educació i la formació ⁵⁸

Els Estats hauran de prendre mesures per eliminar totes les formes de discriminació sobre les dones i garantir la igualtat d'oportunitats i accés a l'esfera de l'educació i formació. A més, hauran d'eliminar els estereotips dels llibres de text i plans d'estudi que provoquin discriminacions per així protegir a les dones, especialment a les nenes, de qualsevol abús, inclòs l'assetjament sexual en les escoles i altres institucions educatives, i sancionar als qui ho practiquin. També haurà de promoure l'accés als serveis d'assessorament i rehabilitació per les dones que pateixin abusos sexuals i assetjament sexual. Cal integrar una sensibilització de gènere i drets humans en tots els nivells d'educació, incloent la formació a professors. A més, els Estats hauran de dur a terme accions específiques que promoguin la literatura femenina, l'educació i formació per a les dones en tots els nivells i disciplines, en particular en els camps de ciència i tecnologia, i promoure la matrícula i permanència de les nenes a les escoles i altres institucions formatives, i organitzar programes per a les dones que vulguin deixar l'escola.

⁵⁸ 1. *States Parties shall take all appropriate measures to:*

- a) *Eliminate all forms of discrimination against women and guarantee equal opportunity and access in the sphere of education and training;*
- b) *Eliminate all stereotypes in textbooks, syllabuses and the media, that perpetuate such discrimination;*
- c) *Protect women, especially the girl-child from all forms of abuse, including sexual harassment in schools and other educational institutions and provide for sanctions against the perpetrators of such practices;*
- d) *Provide access to counselling and rehabilitation services to women who suffer abuses and sexual harassment;*
- e) *Integrate gender sensitisation and human rights education at all levels of education curricula including teacher training.*

2. *States Parties shall take specific positive action to:*

- a) *Promote literacy among women;*
- b) *Promote education and training for women at all levels and in all disciplines, particularly in the fields of science and technology;*
- c) *Promote the enrolment and retention of girls in schools and other training institutions and the organisation of programmes for women who leave school prematurely.*

El dret a l'educació és un dret fonamental que per descomptat es regula en la CEDAW. Però no ho fa de manera tant específica, doncs no parla de que els Estats hagin de facilitar matrícules a les nenes ni la seva permanència, i molt menys que es promogui la literatura femenina o la formació de les dones en ciència i tecnologia. En aquest sentit penso que és un precepte que té més importància de la que a simple vista podríem pensar, ja que l'educació dels infants és la clau per concebre la societat d'una manera o altra. Així doncs, l'educació en igualtat és una de les eines per combatre les discriminacions per raons de sexe, i crec que tot text jurídic ho hauria d'establir com una obligació per part dels Estats.

Art. 13. Drets de benestar econòmic i social ⁵⁹

Els Estats han d'adoptar mesures per garantir la igualtat d'oportunitats en les dones tant per treballar com pel desenvolupament de la seva carrera professional i altres oportunitats econòmiques. Han de promoure:

⁵⁹ *States Parties shall adopt and enforce legislative and other measures to guarantee women equal opportunities in work and career advancement and other economic opportunities. In this respect, they shall:*

- a) Promote equality of access to employment;*
- b) Promote the right to equal remuneration for jobs of equal value for women and men;*
- c) Ensure transparency in recruitment, promotion and dismissal of women and combat and punish sexual harassment in the workplace;*
- d) Guarantee women the freedom to choose their occupation, and protect them from exploitation by their employers violating and exploiting their fundamental rights as recognised and guaranteed by conventions, laws and regulations in force;*
- e) Create conditions to promote and support the occupations and economic activities of women, in particular, within the informal sector;*
- f) Establish a system of protection and social insurance for women working in the informal sector and sensitise them to adhere to it;*
- g) Introduce a minimum age for work and prohibit the employment of children below that age, and prohibit, combat and punish all forms of exploitation of children, especially the girl-child;*
- h) Take the necessary measures to recognise the economic value of the work of women in the home;*
- i) Guarantee adequate and paid pre- and post-natal maternity leave in both the private and public sectors;*
- j) Ensure the equal application of taxation laws to women and men;*
- k) Recognise and enforce the right of salaried women to the same allowances and entitlements as those granted to salaried men for their spouses and children;*
- l) Recognise that both parents bear the primary responsibility for the upbringing and development of children and that this is a social function for which the State and the private sector have secondary responsibility;*
- m) take effective legislative and administrative measures to prevent the exploitation and abuse of women in advertising and pornography.*

- La igualtat en l'accés al treball.
- El dret a una igual remuneració pels treballs d'igual valor tant als homes com a les dones.
- Assegurar transparència en la contractació, promoció i acomiadament de les dones i combatre i castigar l'assetjament sexual en els llocs de treball.
- Garantir la llibertat de les dones a escollir la seva ocupació, protegir-les de l'explotació per part dels empresaris i garantir els drets fonamentals que reculli el conveni, les lleis i el contracte.
- Crear condicions per promoure l'ocupació de les dones en activitats econòmiques, en particular dins el sector informal. Establir un sistema de protecció i seguretat social per les dones que treballin en el sector informal per sensibilitzar-les a que s'hi adhereixin. Aquesta és una qüestió d'especial importància ja alguns treballs reben el nom de "informals". Entenc que aquests són els que es surten del marc del magisteri, la justícia o la medicina. En aquest sentit, penso que tots els treballs han de tenir una regulació i protecció específica, tant per homes com per dones. Si a la CEDAW no es regula d'aquesta manera és per un simple motiu: entén que tots els treballs són dignes i tots han de ser protegits per igual, però sembla ser que a l'Àfrica no sempre és així.
- Introduir un mínim d'edat per treballar, prohibir el treball de nens menors d'aquesta edat i combatre i castigar totes les formes d'explotació de nens, en especial de nenes.
- Prendre les mesures necessàries per reconèixer el valor econòmic del treball que realitzen les dones en les llars.
- Garantir un pagament adequat pre i post-natal en cas de maternitat, tant en els sector públic com privat. Aquest és un punt molt interessant ja que a molts països d'Europa no existeix el pagament prenatal. Penso que amb això es vol donar una protecció específica tant a la dona com al fetus, el que crec que és totalment favorable.
- Assegurar una aplicació igual de les normes tant per homes com per dones.

- Reconèixer i fer complir el dret de les dones a rebre les mateixes prestacions salarials que reben els homes pels seus cònjuges i fills.
- Reconèixer que tant la dona com l'home tenen les mateixes responsabilitats respecte el creixement i desenvolupament dels fills i que l'Estat tindrà responsabilitat per ser aquesta una funció social.
- Fer efectiva la legislació i les mesures administratives per prevenir l'explotació i l'abús de les dones en anuncis o materials pornogràfics.

En aquest article es desprèn un ampli ventall de mesures i normatives que no es regulen en la CEDAW, sinó que cada Estat ha regulat específicament en la seva legislació interna. Així per exemple, moltes de les qüestions que tracta l'article les podem trobar, en el cas d'Espanya, en la LO 3/2007 per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes.

Art. 14. Drets a la salut i drets reproductius⁶⁰

Els estats s'han d'assegurar que el dret a la salut de les dones, incloent el sexual i reproductiu, es respecta i promou. Això implica el tant el dret al control de la seva fertilitat com el dret a decidir quan vulgui tenir fills, el número i el temps d'espai

⁶⁰ *States Parties shall ensure that the right to health of women, including sexual and reproductive health is respected and promoted. This includes:*

- a) The right to control their fertility;*
 - b) The right to decide whether to have children, the number of children and the spacing of children;*
 - c) The right to choose any method of contraception;*
 - d) The right to self-protection and to be protected against sexually transmitted infections, including HIV/AIDS;*
 - e) The right to be informed on one's health status and on the health status of one's partner, particularly if affected with sexually transmitted infections, including HIV/AIDS, in accordance with internationally recognised standards and best practices;*
 - g) The right to have family planning education.*
- 2. States Parties shall take all appropriate measures to:*
- a) Provide adequate, affordable and accessible health services, including information, education and communication programmes to women especially those in rural areas;*
 - b) Establish and strengthen existing pre-natal, delivery and post-natal health and nutritional services for women during pregnancy and while they are breast-feeding;*
 - c) Protect the reproductive rights of women by authorising medical abortion in cases of sexual assault, rape, incest, and where the continued pregnancy endangers the mental and physical health of the mother or the life of the mother or the foetus.*

per tenir d'altres. També el dret a escollir els mètodes conceptius, el dret a se protegida d'infeccions sexuals, incloent VIH/AIDS; el dret a ser informada del seu estat de salut i del de la seva parella, en particular si afecta a transmissions sexuals, d'acord amb els estàndards internacionals reconeguts i les millors pràctiques, i el dret a un pla familiar d'educació. Els Estats parts han de prendre mesures perquè els serveis siguin adequats i accessibles per a tothom, incloent la informació, educació i comunicació amb programes per a dones, especialment en les àrees rurals. També establir serveis nutricionals pre-natals i durant l'embaràs i protegir els drets reproductius autoritzant l'abordament mèdic en el cas d'assetjament sexual i violació, i quan durant l'embaràs es produeixin danys físics o mentals que afectin a la vida de la mare o del fetus.

En la CEDAW es reconeix el dret a la salut de les dones, tot i que no s'especifica tant en els drets reproductius com ho fa aquest article. Precisament perquè aquest protocol introdueix per primera vegada el dret a l'avortament mèdic, que fins aleshores a l'Àfrica no era possible. A més, fa menció a les dones de les àrees rurals, les quals en la CEDAW se'ls hi reconeix un article en concret.

En definitiva, si bé és cert que s'estableix una major regulació i una major quantitat de drets, probablement sigui perquè fins aleshores n'existien menys per a les dones africanes.

Art. 15. El dret a la seguretat alimentària⁶¹

El precepte estableix que cal provenir a les dones amb accés a aigua potable, fonts de combustible domèstic, terra i altres mitjans per produir menja i establir

⁶¹ *States Parties shall ensure that women have the right to nutritious and adequate food. In this regard, they shall take appropriate measures to:*

- a) Provide women with access to clean drinking water, sources of domestic fuel, land, and the means of producing nutritious food;*
- b) Establish adequate systems of supply and storage to ensure food security.*

mesures adequades pel subministrament i emmagatzematge que garanteixi la seguretat alimentària.

Dret que no es recull a la CEDAW, probablement perquè la situació dels països que l'han ratificada no es troben en la mateixa que els països africans, molts d'ells considerats part del tercer món. Si bé és cert, a Europa s'ha parlat d'un fet similar que s'ha denominat "l'ecofeminisme". Segons Mary Mellor (1997), aquest consisteix en un *moviment que veu una connexió entre l'explotació i la degradació del món natural i la subordinació i l'opressió de les dones. [...] Del moviment verd pren la seva preocupació per l'impacte de les activitats humanes en el món inanimat, i del feminisme pren la visió de gènere de la humanitat, en el sentit que subordina, explota i oprimeix a les dones.*"⁶²

En relació amb les dones africanes, l'espanyola Alicia H. Puleo considera que "*si el feminisme vol mantenir la seva vocació internacionalista, ha de pensar també en termes ecologistes ja que les dones pobres del Tercer Món són les primeres víctimes de la destrucció del medi ambient duta a terme per produir objectes sumptuaris que es venguin al Primer Món*".⁶³

Per tant, tot i partir d'un moviment que té els seus orígens en països del Primer Món, l'ecofeminisme guanya molt més sentit en el continent Africà, on realment els recursos per sobreviure en molts països no són tant abundants com en els d'Europa.

⁶² Mellor, Mary. (1997) *Feminismo y ecología*. New York University Press, 1997.

⁶³ Puleo, Alicia. (2002) *Revista el Ecologista*. Núm. 31. 2002, Valladolid. Recuperat de: <http://www.wloe.org/que-es-el-ecofeminismo.308.0.html>

Art. 16. Dret a un habitatge digne ⁶⁴

Les dones tenen el dret a l'igual accés a l'habitatge i una vida en condicions acceptables, en un ambient saludable. Per assegurar-lo, els estats han de garantir a les dones aquest dret.

És un dret que tampoc es recull en la CEDAW, probablement perquè s'entén com un dret fonamental que cada estat ha de regular en les seves constitucions. No obstant, és positiu que Àfrica ho reguli en un protocol i que a més ho reconeixia a les dones. De fet, això va molt vinculat també amb el dret que veurem a continuació de l'art. 20 d'aquest protocol, ja que les dones moltes vegades al quedar-se viudes han de renunciar al seu habitatge perquè s'entén que com que ja no hi conviu el marit amb ella, no pot formar part de la seva propietat.

Art. 17. Dret a un context cultural positiu ⁶⁵

Les dones tenen el dret a viure en un context cultural positiu i a participar en tots els nivells a la determinació de les polítiques culturals. Els estats han de prendre les mesures adients per assegurar la participació de les dones en la formulació d'aquestes polítiques culturals.

A la CEDAW no hi ha un article que es centri en aquest dret però sí que és un dels aspectes que regula i inclou en el preàmbul i en l'article 5 i 10 respectivament⁶⁶.

⁶⁴ *Women shall have the right to equal access to housing and to acceptable living conditions in a healthy environment. To ensure this right, States Parties shall grant to women, whatever their marital status, access to adequate housing.*

⁶⁵ *1. Women shall have the right to live in a positive cultural context and to participate at all levels in the determination of cultural policies.*

2. States Parties shall take all appropriate measures to enhance the participation of women in the formulation of cultural policies at all levels.

⁶⁶ Art. 5 CEDAW. *Los Estados Partes tomarán todas las medidas apropiadas para:*

a) Modificar los patrones socioculturales de conducta de hombres y mujeres, con miras a alcanzar la eliminación de los prejuicios y las prácticas consuetudinarias y de cualquier otra índole que estén basados en la idea de la inferioridad o superioridad de cualquiera de los sexos o en funciones estereotipadas de hombres y mujeres;

Art. 18. Dret a un medi ambient sa i sostenible ⁶⁷

Les dones tenen dret a viure en un medi ambient sa i sostenible. Els estats han de prendre les mesures apropiades per assegurar la participació de les dones en la planificació, gestió i manteniment del medi ambient i a fer ús dels recursos naturals de tot tipus; promoure la recerca i investigació de energies renovables i tecnologies apropiades, incloent tecnologies informatives i facilitant a les dones

b) Garantizar que la educación familiar incluya una comprensión adecuada de la maternidad como función social y el reconocimiento de la responsabilidad común de hombres y mujeres en cuanto a la educación y al desarrollo de sus hijos, en la inteligencia de que el interés de los hijos constituirá la consideración primordial en todos los casos.

Art. 10 CEDAW. *Los Estados Partes adoptarán todas las medidas apropiadas para eliminar la discriminación contra la mujer, a fin de asegurarle la igualdad de derechos con el hombre en la esfera de la educación y en particular para asegurar, en condiciones de igualdad entre hombres y mujeres:*

- a) Las mismas condiciones de orientación en materia de carreras y capacitación profesional, acceso a los estudios y obtención de diplomas en las instituciones de enseñanza de todas las categorías, tanto en zonas rurales como urbanas; esta igualdad deberá asegurarse en la enseñanza preescolar, general, técnica y profesional, incluida la educación técnica superior, así como en todos los tipos de capacitación profesional;*
- b) Acceso a los mismos programas de estudios y los mismos exámenes, personal docente del mismo nivel profesional y locales y equipos escolares de la misma calidad;*
- c) La eliminación de todo concepto estereotipado de los papeles masculino y femenino en todos los niveles y en todas las formas de enseñanza, mediante el estímulo de la educación mixta y de otros tipos de educación que contribuyan a lograr este objetivo y, en particular, mediante la modificación de los libros y programas escolares y la adaptación de los métodos en enseñanza.*
- d) Las mismas oportunidades para la obtención de becas y otras subvenciones para cursar estudios;*
- e) Las mismas oportunidades de acceso a los programas de educación complementaria, incluidos los programas de alfabetización funcional y de adultos, con miras en particular a reducir lo antes posible la diferencia de conocimientos existentes entre el hombre y la mujer;*
- f) La reducción de la tasa de abandono femenino de los estudios y la organización de programas para aquellas jóvenes y mujeres que hayan dejado los estudios prematuramente;*
- g) Las mismas oportunidades para participar activamente en el deporte y la educación física;*
- h) Acceso al material informativo específico que contribuya a asegurar la salud y el bienestar de la familia.*

⁶⁷ 1. *Women shall have the right to live in a healthy and sustainable environment.*

2. *States Parties shall take all appropriate measures to:*

- a) ensure greater participation of women in the planning, management and preservation of the environment and the sustainable use of natural resources at all levels;*
- b) promote research and investment in new and renewable energy sources and appropriate technologies, including information technologies and facilitate women's access to, and participation in their control;*
- c) protect and enable the development of women's indigenous knowledge systems;*
- d) regulate the management, processing, storage and disposal of domestic waste;*
- e) ensure that proper standards are followed for the storage, transportation and disposal of toxic waste.*

l'accés, la participació i el control en aquestes; protegint i permetent el desenvolupament de les dones indígenes al coneixement d'aquests sistemes; regular la gestió, procediment d'emmagatzematge i eliminació dels residus interns i assegurant que els estàndards són seguits en el manteniment, transport i eliminació de residus tòxics.

Aquest també és un dret que no es reconeix, ni en la CEDAW ni en altres tractats o convenis propis de la ONU, com un dret propi de les dones. Es sol reconèixer en el marc relatiu als drets del medi ambient, de manera general. Per tant, el que pretén aquest Protocol és que les dones, a l'igual que els homes, puguin gaudir d'un medi ambient sa i sostenible, de tots els recursos, al igual que qualsevol home. Em remeto aquí al ja mencionat ecofeminisme, que s'estén inclús a l'àmbit de drets mediambientals per a les dones.

Art. 19. Dret a un desenvolupament sostenible ⁶⁸

Les dones tenen el dret a gaudi plenament del dret a un desenvolupament sostenible. En aquest sentit els estats han de prendre mesures per introduir la perspectiva de gènere en el desenvolupament nacional i procediments de planificació, assegurar la participació de les dones en tots els nivells de conceptualització, presa de decisions, implementació i avaluació del desenvolupament de polítiques i programes, promoure els drets de les dones a accedir i controlar la producció i garantir el seu dret a la propietat, promoure

⁶⁸ *Women shall have the right to fully enjoy their right to sustainable development. In this connection, the States Parties shall take all appropriate measures to:*

- a) introduce the gender perspective in the national development planning procedures;*
- b) ensure participation of women at all levels in the conceptualisation, decision-making, implementation and evaluation of development policies and programmes;*
- c) promote women's access to and control over productive resources such as land and guarantee their right to property;*
- d) promote women's access to credit, training, skills development and extension services at rural and urban levels in order to provide women with a higher quality of life and reduce the level of poverty among women;*
- e) take into account indicators of human development specifically relating to women in the elaboration of development policies and programmes; and*
- f) ensure that the negative effects of globalisation and any adverse effects of the implementation of trade and economic policies and programmes are reduced to the minimum for women.*

l'accés de les dones als crèdits, capacitat i desenvolupament de les seves habilitats i estendre-ho a les zones rurals per aportar a les dones una millor qualitat de vida i reduir el seu nivell de pobresa. També han d'introduir indicadors pel desenvolupament humà, especialment relacionats amb l'elaboració i desenvolupament de polítiques i programes per a dones, i finalment assegurar que els efectes negatius de la globalització i qualsevol altre efecte advers de la implementació de polítiques econòmiques i programes afecten mínimament a les dones.

El que es pretén garantir en aquest article és el que regula l'art. 13 de la CEDAW, tot i que portat al terreny africà. Es vol garantir la vida econòmica i social de les dones de la mateixa manera que als homes, tot i que en aquest protocol es fa més èmfasi en mesures que ha d'introduir l'estat per crear i desenvolupar polítiques i programes.

Art. 20. Els drets de les viudes ⁶⁹

Els estats han de prendre les mesures legals que assegurin a les viudes el gaudi dels drets humans sense estar subjectes a tractes inhumans, humiliants o degradants, que les viudes automàticament tinguin la custòdia dels seus fills, després de la mort del seu marit, excepte si això fos contrari als interessos dels fills, i finalment que les viudes tinguin el dret a tornar-se a casar amb la persona que elles escullin.

Em crida molt l'atenció que es reconegui aquest dret ja que en la CEDAW es dona per suposat que les viudes són dones que gaudeixen dels mateixos drets que

⁶⁹ *States Parties shall take appropriate legal measures to ensure that widows enjoy all human rights through the implementation of the following provisions:*

- a) that widows are not subjected to inhuman, humiliating or degrading treatment;*
- b) that a widow shall automatically become the guardian and custodian of her children, after the death of her husband, unless this is contrary to the interests and the welfare of the children;*
- c) that a widow shall have the right to remarry, and in that event, to marry the person of her choice.*

qualsevol altre dona soltera. No obstant, amb aquesta regulació s'aprecia que a l'Àfrica les dones viudes tenen un tracte diferent, podent ser fins i tot maltractades pel simple fet de ser viudes.

De fet, i com es veurà en l'article següent, el dret de les viudes a no ser discriminades deriva de la tradicional denegació de l'herència i sobretot de rituals degradants per a les dones africanes. Així per exemple, en alguns països com Kenia o Nigèria, quan l'home mor es fa fora a la dona de casa perquè es considera que ja no és seva i s'abusa d'elles físicament, causant-els-hi fins hi tot la mort. Una de les pràctiques més degradants per a la dona quan el seu home mor es col·locar-li un ou entre mig de les cuixes, de manera horitzontal. La dona, estirada, ha de tancar les cames amb força i fer que l'ou es trenqui. Si no pot trencar-lo, s'entén que quan el seu marit estava viu, ella li va ser infidel. I a partir d'aquí, la dona comença a ser encara més maltractada: la família del seu marit li pren els fills i la casa, inclús li tallen el cabell perquè no se la reconegui i, com a pràctica més tradicional, les obliguen a tenir relacions sexuals amb una altra persona a canvi de diners, per purificar-se.⁷⁰

Art. 21. Dret a l'herència⁷¹

Les viudes tenen el dret a rebre una herència equitativa de la propietat del seu marit. Tindrà el dret a continuar vivint en la casa del seu matrimoni i en cas de tornar-se a casar, continuarà tenint aquest dret si la casa formava part de la seva herència. Les dones i els homes tenen dret a l'herència de manera igualitària, dels seus familiars i parents.

⁷⁰ Radio Polar. Diario Electrónico. (2010) *El doble drama de las viudas en África*. Recuperat de http://www.radiopolar.com/noticia_40380.html

⁷¹ 1. *A widow shall have the right to an equitable share in the inheritance of the property of her husband. A widow shall have the right to continue to live in the matrimonial house. In case of remarriage, she shall retain this right if the house belongs to her or she has inherited it.*

2. *Women and men shall have the right to inherit, in equitable shares, their parents' properties.*

Tot i que és un dret d'índole patrimonial, és una novetat també ja que les dones fins abans d'aquest protocol no gaudien del dret a l'herència del seu marit.

Art. 22. Especial protecció a les dones d'edat avançada ⁷²

L'estat ha de protegir les dones de tercera edat i prendre les mesures específiques per fer front a les seves necessitats físiques, econòmiques i socials, així com accedir a un lloc d'ocupació i a formació professional. També ha d'assegurar el dret de les dones de tercera edat el dret a no ser violades, incloent abusos sexuals, discriminacions per raó d'edat i el dret a ser tractades amb dignitat.

Igual que en l'article anterior, és una novetat que es recull per primera vegada en aquest protocol i la seva finalitat és que les dones d'edat avançada siguin tractades de la mateixa manera que la resta de dones. La CEDAW tampoc fa cap regulació específica per a les dones de tercera edat, excepte en el cas d'igualtat de pensions: s'estableix una mena de bretxa salarial en el sistema públic de pensions a causa de que les dones solen ser les qui cuiden de les persones grans o els nens. Això provoca llacunes en la cotització i una certa dependència del marit per a la seva protecció social. ⁷³

⁷² *The States Parties undertake to:*

a) provide protection to elderly women and take specific measures commensurate with their physical, economic and social needs as well as their access to employment and professional training;

b) ensure the right of elderly women to freedom from violence, including sexual abuse, discrimination based on age and the right to be treated with dignity.

⁷³ Federación Estatal de Organizaciones Feministas. *Por la Igualdad de Género en el sistema de pensiones.* Recuperat de:

http://www.feministas.org/IMG/pdf/MANIFIESTO_PENSIONES_ULTIMA_VERSION.pdf

Art. 23. Especial protecció a les dones amb discapacitats ⁷⁴

Els estats han d'assegurar la protecció de les dones amb discapacitats i adoptar mesures específiques d'acord amb el seu estat físic, econòmic i social i les necessitats per facilitar l'accés al treball, a la formació professional i a la participació en la presa de decisions. També ha d'assegurar el dret de les dones discapacitades a no patir violència, incloent abusos sexuals, discriminació per raó de la seva discapacitat i el dret a ser tractades amb dignitat.

El tracte de les dones amb discapacitats és pràcticament idèntic al de les dones de tercera edat, tot i que en aquest cas se'ls facilita també la participació en la presa de decisions, cosa que no s'estableix per a les dones d'edat avançada. En aquest sentit, podem pensar que si bé l'Estat vol reconèixer drets a les dones que es troben en desigualtat per les seves discapacitats, no ho fa per a les dones que ja superen certa edat.

Art. 24. Especial protecció a les dones en perill ⁷⁵

Els estats han d'assegurar la protecció de les dones pobres, de les dones responsables de la família i de les dones de poblacions marginades i garantir un medi ambient sostenible per a les seves condicions físiques, econòmiques i socials. També han d'assegurar aquest dret a les dones embarassades o en situació

⁷⁴ *The States Parties undertake to:*

a) ensure the protection of women with disabilities and take specific measures commensurate with their physical, economic and social needs to facilitate their access to employment, professional and vocational training as well as their participation in decision-making;

b) ensure the right of women with disabilities to freedom from violence, including sexual abuse, discrimination based on disability and the right to be treated with dignity.

⁷⁵ *The States Parties undertake to:*

a) ensure the protection of poor women and women heads of families including women from marginalized population groups and provide an environment suitable to their condition and their special physical, economic and social needs;

b) ensure the right of pregnant or nursing women or women in detention by providing them with an environment which is suitable to their condition and the right to be treated with dignity.

de lactància materna i oferir-els-hi un medi ambient sa i sostenible per a les seves condicions i el seu dret a ser tractades amb dignitat.

En aquest cas es fa també una regulació específica per a les dones amb depressió o angoixa, ja que les considera més vulnerables a l'hora de ser tractades des d'un punt de vista discriminatori. I és que probablement a Europa no s'hi incideix tant en una regulació normativa, però el que es pretén és el mateix: un tracte desigual per a les persones desiguals. El fet que hi hagi dones més vulnerables implica que no se les ha de tractar de la mateixa manera que no ho són tant.

Art. 25. Solucions⁷⁶

Els estats han de preveure les solucions apropiades per a qualsevol dona la qual els seus drets o llibertats reconegudes han estat violades, i assegurar que aquestes solucions són determinades per un jutge competent o una autoritat administrativa o judicial, o qualsevol altre autoritat competent prevista per la llei.

L'objecte d'aquest article és obligar als estats a intentar oferir solucions i preveure les mesures necessàries perquè no es violin els drets de les dones.

Art. 26 i ss.

A partir de l'art. 26 es regulen les qüestions relatives a la implementació del protocol, la ratificació, interpretació i la seva revisió.

Després de realitzar l'anàlisi, la meva conclusió és que si bé és cert que la CEDAW és el text de referència i que es qualifica com el més concret i universal per al reconeixement dels drets de les dones, el Protocol dels drets de les dones a l'Àfrica s'ha adaptat de manera molt correcta a tot el que pretén garantir la

⁷⁶ *States Parties shall undertake to:*

- a) provide for appropriate remedies to any woman whose rights or freedoms, as herein recognised, have been violated;*
- b) ensure that such remedies are determined by competent judicial, administrative or legislative authorities, or by any other competent authority provided for by law.*

CEDAW i a més, ho ha portat al seu terreny, incloent drets i obligacions per als Estats que no es troben en la CEDAW pel simple fet que algunes pràctiques no estan vigents en Europa (com és el cas de la mutilació genital femenina o la poligàmia).

No obstant, caldria veure si tot i tenir una Carta Africana i un Protocol dels drets de les dones africanes, es compleixen les obligacions imposades als estats part i es respecten els drets de les dones. Però això no ens preocuparia només en relació al continent africà: també en una visió europea.

9. Conclusions

Després d'estudiar breument el sistema de drets humans a l'Àfrica, la situació de les dones en aquest continent, i analitzar la legislació africana relativa als drets de les dones en comparació amb l'europea, he arribat a diverses conclusions.

La principal és que no som tant diferents; de fet, la dona africana s'ha considerat més discriminada que la resta. Més que la Europea o l'Americana. I és que la colonització va tenir fortes conseqüències, entre d'altres, la de crear un sentiment de superioritat vers els individus dels territoris que formaven part de les colònies europees. Tot això, relacionat amb el gènere i el patriarcat, que han estat clàssics arguments discriminatoris des d'abans del segle XVIII, ha suposat l'expectativa de que les dones europees tenim més drets i se'ns respecten més que a les dones africanes.

Després d'aquest estudi puc desmentir-ho. La realitat és que el Protocol de la Carta Africana dels DDHH i dels Pobles sobre els drets de les dones a l'Àfrica és un text legal igual o més complet que la CEDAW. Des del meu punt de vista, al ser cronològicament posterior i veure's influenciat pels ja existents textos internacionals de DDHH i convencions que desenvolupen cada un d'ells, s'ha pogut adaptar molt millor a les necessitats d'una societat que precisa d'altres aspectes a regular. Així per exemple, el Protocol sobre els drets de les dones a l'Àfrica protegeix legalment a les dones amb discapacitat, a les dones de tercera edat o a les dones viudes, incorporant un concepte d'interseccionalitat. Crea una distinció i uns drets per a cada una d'elles perquè considera que no estan en la mateixa situació que una dona casada, i per tant, davant situacions desiguals estableix un tracte desigual, amb l'objectiu d'aconseguir la igualtat o estabilitat.

Pel contrari, la CEDAW ha tingut un fort impacte mundial i ha estat font inspiradora en moltes legislacions internes, però des de la seva entrada en vigor al 1981, la societat ha patit canvis importants que no es tenen en compte. Probablement l'avanç en les noves tecnologies, entre d'altres coses, faria

necessària una nova regulació o, més aviat, una ampliació dels drets que reconeix actualment CEDAW, detallant i especificant cada un d'ells dins la realitat sociocultural i política en la que ens trobem.

En definitiva, es fa difícil comparar ambdós textos legals. No podria afirmar que la CEDAW es trobi en una posició jeràrquica superior, però sí que és cert que el seu desenvolupament i la protecció que li ha atorgat el Protocol Facultatiu a cada un dels drets reconeguts ha fet que esdevingui un text legal d'aplicació universal.

En aquest sentit, el present treball m'ha obert possibles fronts d'investigació sobre els mecanismes de protecció dels DDHH de les dones africanes, i m'ha fet qüestionar si seria possible que el Protocol dels Drets de les Dones a l'Àfrica esdevingués un text legal d'igual influència que la CEDAW.

Com a opinió personal, crec que des d'Europa tenim la visió de que la dona africana està més discriminada per viure en un continent més desafavorit en quant a recursos econòmics i mitjans de vida, el que ens pot dur a pensar que també tinguin unes lleis més pobres. Però des del meu punt de vista, penso que tant Europa com la resta del món hauria de fixar-se en el Protocol dels drets de les dones a l'Àfrica com una legislació de referència, que pretén donar protagonisme a la dona en un món on predomina el patriarcat. Que vol formar-la i promocionar-la tant en l'àmbit laboral com en l'educatiu, polític i cultural, i en definitiva, combatre les immenses desigualtats que fan que es senti discriminada. Sense oblidar-me de que, igual que a Europa, més positivització no sempre significa més gaudi, i que a vegades el simple reconeixement no vol dir que també existeixin les garanties suficients per a cada dret que s'estableix.

10. Abreviatures

- ACNUR: Agencia de la ONU para los Refugiados.
- Art [s].: *Article [s]*.
- CADHP: *Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles*
- CEDAW: *Convenció per a l'Eliminació de totes les formes de discriminació a la dona / Committee on the Elimination of Discrimination Against Women.*
- CIT.: Citat a
- DDHH: Drets Humans
- DUDH: *Declaració Universal dels Drets Humans*
- ONU: *Organització de les Nacions Unides*
- SS: *Següent [s]*.

11. Referències

11.1. Bibliografia

- BALL, Olivia i GREADY, Paul. (2006). *Els drets humans*. Trad. SALAS, David. Regne Unit: New Internationalist.

- Cassesse, Antonio. (1991). *Los derechos humanos en el mundo contemporáneo*. Barcelona: Ariel.

- De Lora, Pablo. (2006) *Memoria y frontera. El desafío de los Derechos Humanos*. Madrid: Alianza Editorial.

- Instituto Interamericano de Derechos Humanos. (2004) *Convención CEDAW y Protocolo Facultativo*. San José, Costa Rica: Instituto Interamericano de Derechos Humanos.

- Lerner, Gerda. (1986) *La creación del patriarcado*. Trad. Tusell, Mónica (1990). Barcelona: Editorial Crítica.

- Mama, Amina., Ogundipe, Molar., Alloo, Fatma., Meer, Fatima., Imam, Ayesha., Jusu-Sheriff, Yasmin., Mukagasana, Yolande., Traoré, Aminata., Bugul, Ken., Djebar, Assia., Dangaremga, Tsitsi. (2013) *Africana. Aportaciones para la descolonización del feminismo*. Barcelona: Oozebap.

- Mellor, Mary. (1997) *Feminismo y ecología*. New York University Press.

- Nash, Mary i Marte, Diana. (2001) *Multiculturalismos y género. Un estudio interdisciplinar*. Barcelona: Edicions Bellaterra.

11.2. Webgrafia

- Advocates for Youth. *Renunciar a las prácticas nocivas, no a la cultura*.
<http://www.advocatesforyouth.org/publications/publications-a-z/523-renunciar-a-las-procticas-nocivas-no-a-la-cultura> [Visitat el 06/04/2016].

- Biblioteca Pleyades, *Experimentos Médicos en Seres Humanos... en Los estados Unidos*.
http://www.bibliotecapleyades.net/ciencia/ciencia_industryweapons178.htm
[Visitat el 22/06/2016].

- Bregaglio, Renata. *Sistema Universal de Protección de Derechos Humanos*.
http://www.upf.edu/dhes-alfa/materiales/res/pmdh_pdf/Cap3.pdf [Visitat el 03/12/2015].

- Curiel, Ochy. *Descolonizando el feminismo. Una perspectiva desde América Latina y el Caribe*.
http://feministas.org/IMG/pdf/Ochy_Curiel.pdf [Visitat el 04/12/2015].

- Defensoría del Pueblo. Estado Plurinacional de Bolivia. *Derechos humanos y descolonización*.
<http://www.defensoria.gob.bo/archivos/Derechos%20Humanos%20y%20Descolonizaci%C3%B3n.pdf> [Visitat el 03/12/15].

- De Pisón, José María. (2004) *Constitución y derechos fundamentales*.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=170054> [Visitat el 17/03/2016].

- De Sousa, Boaventura. *Hacia una concepción multicultural de los Derechos Humanos*.
http://www.uba.ar/archivos_ddhh/image/Sousa%20%20Concepción%20multicultural%20de%20DDHH.pdf [Visitat el 04/02/2016].

- Enciclopedia Jurídica. *Organización para la Unidad Africana (OUA)*.
<http://www.encyclopedia-juridica.biz14.com/d/organizacion-para-la-unidad-africana-oua/organizacion-para-la-unidad-africana-oua.htm> [Visitat el 19/03/2016].
- Enforced Disappearances. Information Exchange Center. *Sistema africano*.
<http://www.ediec.org/es/areas/sistemas-regionales/sistema-africano/> [Visitat el 03/12/2015].
- Estrach Mira, Núria. *La máscara del multiculturalismo*. Scripta Nova, *Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*. Universidad de Barcelona.
<http://www.ub.edu/geocrit/sn-94-104.htm> [Visitat el 03/02/2016].
- Facio, Alda. (1999) *Feminismo, género y patriarcado*.
<http://centreantigona.uab.es/docs/articulos/Feminismo,%20g%C3%A9nero%20y%20patriarcado.%20Alda%20Facio.pdf> [Visitat el 04/12/2015].
- Federación Estatal de Organizaciones Feministas. *Por la Igualdad de Género en el sistema de pensiones*.
[http://www.feministas.org/IMG/pdf/MANIFIESTO_PENSIONES_ULTIMA_VE](http://www.feministas.org/IMG/pdf/MANIFIESTO_PENSIONES_ULTIMA_VERSION.pdf)
[RSION.pdf](http://www.feministas.org/IMG/pdf/MANIFIESTO_PENSIONES_ULTIMA_VERSION.pdf) [Visitat el 17/03/2016].
- Femicidio.net. Feminismo jurídico, “*El patriarcado justifica todos los crímenes de guerra*”. (2004) Entrevista a Elizabeth Odio Benito, por Luisa Capel.
[http://www.femicidio.net/articulo/el-patriarcado-justifica-todos-los-crimes-](http://www.femicidio.net/articulo/el-patriarcado-justifica-todos-los-crimes-de-guerra)
[de-guerra](http://www.femicidio.net/articulo/el-patriarcado-justifica-todos-los-crimes-de-guerra) [Visitat el 22/06/2016].
- Florencia Simiello, María. *El problema de los niños – soldados en África*. Observatorio de conflictos, Argentina.
<http://www.geocities.ws/obserflictos/ninos.html> [Visitat el 16/03/2016].

- Gallego, Gemma. (2015) El Convenio de Estambul. Su incidencia en el sistema español de lucha frente a la violencia contra la mujer. *Revista de jurisprudència* (2).

http://www.elderecho.com/tribuna/penal/Convenio-Estambul-incidencia-espanol-violencia_11_874180002.html [Visitat el dia 19/03/2016].

- González Vázquez, Araceli. (2011) Los conceptos de patriarcado y androcentrismo en el estudio sociológico y antropológico de las sociedades de mayoría musulmana. *Papers, Revista de Sociología*. Vol.98, Núm. 3. 489-504. <http://papers.uab.cat/article/view/v98-n3-gonzalez/pdf> [Visitat el 17/03/2016].

- Historia Siglo 20. *La descolonización de África*.

<http://www.historiasiglo20.org/GF/descolonizacion3.htm> [Visitat el 04/12/2015].

- López Guerra, Luis. *El sistema Europeo de Protección de los Derechos Humanos*.

http://www.upf.edu/dhes-alfa/materiales/res/pmdh_pdf/PMDH_Manual.165-186.pdf [Visitat el 03/12/2015].

- Mgar. *Historia: colonització Africa*.

<http://www.mgar.net/africa/coloniza.htm> [Visitat el 04/02/2016].

- Muy Historia, *¿Qué fue el 'apartheid'?*

<http://www.muyhistoria.es/curiosidades/preguntas-respuestas/que-fue-el-apartheid-861372672812> [Visitat el 03/12/2016].

- Naciones Unidas. *Comité Especial de los 24*. Naciones Unidas y descolonización. Territorios no autónomos.

<http://www.un.org/es/decolonization/specialcommittee.shtml>. [Visitat el 04/12/2015].

- Naciones Unidas. *Karel Vasak*.

http://www.un.org/dpi/ngosection/annualconfs/61/bio_karel_vasak.shtml [Visitat el 04/12/2015].

- Naciones Unidas. *Territorios no autónomos*.

<http://www.un.org/es/decolonization/nonselvgovterritories.shtml> [Visitat el 04/12/2015].

- Organización de los Estados Americanos. *¿Qué es la CIDH?*

<http://www.oas.org/es/cidh/mandato/que.asp> [Visitat el 03/12/2015].

- Organización Mundial de la Salud, 1996. *Female Genital Mutilation: A Joint WHO/UNICEF/UNFPA Statement*.

<http://www.advocatesforyouth.org/publications/publications-a-z/523-renunciar-a-las-practicas-nocivas-no-a-la-cultura> [Visitat el 05/04/2016].

- Puleo, Alicia. (2002) *Revista el Ecologista*. Núm. 31. 2002, Valladolid.

<http://www.wloe.org/que-es-el-ecofeminismo.308.0.html> [Visitat el 05/04/2016].

- Radio Polar. Diario Electrónico. (2010) *El doble drama de las viudas en África*.

http://www.radiopolar.com/noticia_40380.html [Visitat el 05/04/2016].

- Resina de la Fuente, Jorge. (2011). Término: COLONIALISMO. *Diccionario de Derechos Humanos*.

http://diccionario.pradpi.org/inicio/index.php/terminos_pub/to_pdf/43 [Visitat el dia 19/03/2016].

- Rodríguez, Marcela. *Sobre la Convención Interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer*. Revista Jurídica de la Universidad de Palermo,

http://www.palermo.edu/derecho/publicaciones/pdfs/revista_juridica/n1N1-Abril1996/011Juridica07.pdf [Visitat el 19/03/2016].

- Rodríguez Palop, Maria Eugenia. (2003) ¿Nuevos derechos a debate? Razones para no resistir. *Anuario de filosofía del derecho*. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=909373> [Visitat el 19/03/16].

- Saura, Jaume. *De la exigibilidad jurídica de los Derechos Humanos: especial referencia a los derechos económicos, sociales y culturales (DESC)*. <http://www.oda-alc.org/documentos/1366757849.pdf> [Visitat el 03/12/2015].

- Unidos por los Derechos Humanos. *La declaración Universal de los Derechos Humanos. Una introducción*. <http://www.humanrights.com/es/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights.html> [Visitat el 04/02/2016].

- Viquipèdia. *Elizabeth Odio Benito*. https://es.wikipedia.org/wiki/Elizabeth_Odio_Benito [Visitat el 22/06/2016].

- Viquipèdia. *Sàhara Occidental*. https://ca.wikipedia.org/wiki/S%C3%A0hara_Occidental [Visitat el 04/12/2015].

- Vives, Luis. Centro de Estudios Sociales. *¿Consejo de Europa, Consejo de la UE o Consejo Europeo? ¿Es lo mismo?* http://www.luisvivesces.org/actualidad/noticias/_consejo_de_europa_consejo_de_la_ue_o_consejo_europeo_es_lo_mismo_.html. [Visitat el 03/12/2015].

11.3. Textos Legislatius

- Carta Africana de los Derechos Humanos y de los Pueblos.
<http://www.acnur.org/biblioteca/pdf/1297.pdf?view=1>

- Convención Interamericana para Prevenir, Sancionar y Erradicar la Violencia Contra la Mujer “ Convención Belem do Pará”.
<http://www.oas.org/juridico/spanish/tratados/a-61.html>

- Convención Sobre la Eliminación de Todas las Formas de Discriminación Contra la Mujer.
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/sconvention.htm>

- Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra la mujer y la violencia doméstica.
<https://www.boe.es/boe/dias/2014/06/06/pdfs/BOE-A-2014-5947.pdf>

- Declaración Universal de los Derechos Humanos. <http://dudh.es/>

- Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights Of Women In Africa.
http://www.achpr.org/files/instruments/womenprotocol/achpr_instr_proto_women_eng.pdf

- Protocolo Facultativo de la Convención sobre la Eliminación de todas las formas de Discriminación contra la Mujer.
<http://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/OPCEDAW.aspx>

- Resolución de la Asamblea General 1514 (XV) de 14 de diciembre de 1960. *Declaración sobre la concesión de la independencia a los países y pueblos coloniales.*
[http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/1514\(XV\)](http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/1514(XV))